

Samen op weg naar een eerlijke wijze van beprijzen

TAPP Coalitie
4 november 2019

Inhoudsopgave

Inleiding	2
1. Het voornemen van een brede coalitie	3
2. De winst van een eerlijke vleesprijs: twee hoogleraren aan het woord	5
3. De eerlijke vleesprijs concreet gemaakt	6
4. Verdeling van de opbrengsten	7
5. Problemen en oplossingen in de landbouw	14
6. Mogelijke toekomstige aanpassingen eerlijke vleesprijs	18
7. De politiek is aan zet	20
8. Bijlage 1: overzicht mogelijke maatregelen bekostigd door eerlijke vleesprijs	21
Bijlage 2: Infographics	36

Inleiding

De True Animal Protein Price (TAPP) Coalitie is - met brede steun vanuit de samenleving - al enige tijd bezig met een verbindend voornemen, namelijk het eerlijker beprijzen van voedsel zonder dat de Nederlander hierop achteruit gaat.

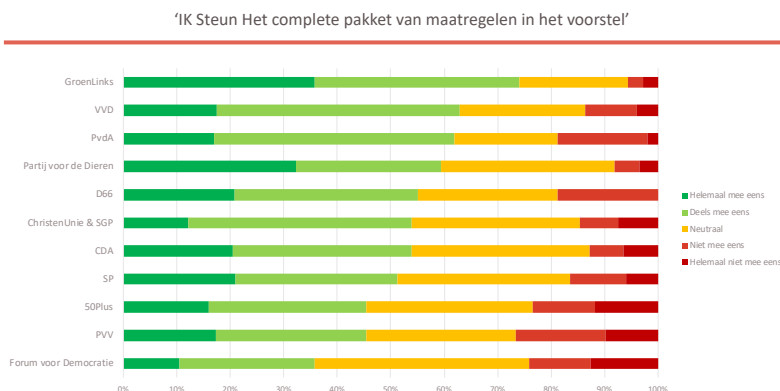
Lekker eten gaat tegenwoordig steeds meer samen met gezond eten en onze aandacht voor de planeet. Bijna zeventig procent van de Nederlanders wil toe naar een eerlijkere vleesprijs, blijkt uit een onderzoek van Kieskompas uit 2018. Wij hebben ons voorstel voor een eerlijke vleesprijs voorgelegd aan Nederlanders via een opiniepeiling door DJV Insights. Uit dit onderzoek blijkt dat de meerderheid van de bevolking ons steunt. Bij kiezers van regeringspartijen is dit 54-62%.

Als we de meerkosten van een eerlijke vleesprijs via een transparant ‘Fonds Eerlijke Voedselprijzen’ teruggeven aan alle Nederlanders en tenminste een derde van dit Fonds aan boeren geven voor verduurzaming en beter dierenwelzijn, dan is dit de meest logische manier om positieve verandering met z'n allen echt in gang te zetten. Want ons eetpatroon gaat er zo op vooruit terwijl vlees, eieren en zuivel klimaat-, natuur-, en diervriendelijker worden. Een verandering die Nederlanders willen en waar ons parlement dan ook niet omheen zal willen om het door de overheid te laten uitvoeren.

Wij als burgers kunnen ondertussen blijven controleren en meesturen op de doelen van het Fonds Eerlijke Voedselprijzen, waar wij zelf aan mee betalen via een eerlijkere vleesprijs. Dit kunnen we op drie manieren doen: 1) via een online Platform van de TAPP Coalitie en goede jaarlijkse opiniepeilingen; 2) via vertegenwoordigers van burgers en het maatschappelijk middenveld die samen met ambtenaren en ministers besluiten hoe het geld uit het Fonds Eerlijke Voedselprijzen wordt ingezet; 3) via onze eigen volksvertegenwoordigers in het Parlement, die het laatste woord hebben over Rijksuitgaven.

Het is geen extra heffing die de schatkist in gaat, geen straf op verbruik. Het gaat om een **meerprijs** die eigenlijk al lang in de eerlijke vleesprijs had móeten zitten; je betaalt straks de reële maatschappelijke kosten van vlees. En de opbrengst van die meerprijs gaat transparant beheerd terug naar die maatschappij: direct naar boeren en consumenten, maar ook indirect milieu, dierenwelzijn en gezondheid.

Tabel 1: meerderheid Nederlandse bevolking steunt voornemen eerlijke vleesprijs

1. Het voornemen van een brede coalitie

De TAPP Coalitie is een nieuwe organisatie waarin duurzame koploper bedrijven en maatschappelijke organisaties (gezondheid, milieu, natuur, landbouw en dierenwelzijn) samenwerken om te zorgen dat er binnen 3 jaar in Nederland de ‘echte prijs’ wordt betaald voor vlees, zuivel en vis, inclusief de kosten voor onder andere het milieu, waarbij de opbrengsten worden ingezet voor duurzaamheid in de voedselproductie en voor gezondheid van mensen en voor een beter dierenwelzijn. Wij vertalen de wens van een meerderheid van de bevolking.

Omdat supermarkten en andere partijen geen initiatief nemen om tot concrete ‘true pricing voor voedsel’ te komen (en zij zich wellicht uit de markt zouden prijzen als ze dit wel zouden doen terwijl concurrenten dit niet doen), zien wij een rol voor de overheid. Bij de productie en consumptie van voedsel zijn er verborgen kosten, zoals de emissie van broeikasgassen en fijnstof, landgebruik, gezondheidsschade of onderbetaling van personeel. Steeds meer bedrijven, consumenten, maatschappelijke organisaties en overheden willen dat de vervuiler betaalt. De negatieve gevolgen kunnen worden omgezet in financiële cijfers, de ‘echte prijs’. Tegelijkertijd kunnen we de rekening beslist niet neerleggen bij mensen met een laag inkomen of bij de boeren die hun inspanningen voor milieu en dierenwelzijn onvoldoende betaald krijgen. Een ‘eerlijke prijs’ is nodig voor boeren, die inzetten op duurzaamheid (klimaat, milieu, natuur, dierenwelzijn).

In dit rapport en op de website tappcoalitie.nl leest u over het voornemen van de TAPP Coalitie voor een maatregelenpakket vanaf 2021 voor vergoedingen aan boeren die verduurzamen (600 miljoen euro per jaar), een verlaagde btw op groenten en fruit en een volledige compensatie of zelfs netto lastenverlichting voor 40% de bevolking.

Dit wordt gefinancierd door een eerlijke vleesprijs van ongeveer 20 eurocent per 100 gram vlees. Het tarief stijgt elk jaar licht, tot 2030. Dan zijn alle milieukosten in de vleesprijs verrekend als het voorgenomen pad wordt gevolgd.

Het is mogelijk binnen twee jaar een eerlijkere vleesprijs in te voeren. En zelfs eerder als we de politieke woordvoerders overtuigen dat dit plan een aantal acute problemen -evenals eerdere voornemens in het regeerakkoord- oplost.

De eerlijkere vleesprijs is een beleidsinstrument waarbij de externe kosten van het produceren van vlees door de consument betaald worden. Deze bijdrage kan worden geïnd bij de supermarkt en slagerij/ poelier of bij de slachterij/importeur. Beide opties hebben voor- en nadelen, het voornemen van de TAPP Coalitie richt zich vooralsnog op de tweede optie. Wij willen met alle betrokken partijen in gesprek over onze voorstellen. Deze kunnen in overleg nog verbeterd worden. Wij hebben met diverse organisaties gesproken over onze voorstellen, onder andere het ministerie van LNV, LTO-Nederland, Rabobank, NAJK, COV en andere partijen. Niet iedereen steunt elk onderdeel van het plan, maar wel sommige principes van ‘eerlijke vleesprijzen’. Ons plan wordt niet alleen door een meerderheid van de bevolking, maar ook gesteund door:

- Ruim 40 hoogleraren, economen, ondernemers en enkele oud bewindslieden.
- Organisaties aangesloten als partner bij de Tapp Coalitie: landbouw-, voedsel-, milieu-, dierenwelzijns- en gezondheidsorganisaties (o.a melkveehouders Netwerk GRONDig).
- Tientallen organisaties steunen een voorstel van Urgenda (maatregel 11 minder vlees) waarin ook een eerlijke vleesprijs is opgenomen van ca. 20 eurocent/ons vlees waarbij de opbrengst wordt gebruikt voor landbouwsubsidies, lagere btw op groenten en fruit en

compensatie lage inkomens. Ondertekenaars hiervan zijn o.a. Greenpeace, Oxfam Novib, Natuur en Milieu, Urgenda, Milieudefensie, Nationale Week Zonder Vlees en enkele bedrijven zoals Hutten. Organisaties die ‘true pricing’ voorstellen voor vlees hebben onderschreven, zijn hieronder te zien. Het gaat om een grote groep bedrijven en maatschappelijke organisaties.

EEN DAG PER WEEK MINDER VLEES
Mogelijke besparing voor 2020: 0,5 Mton CO₂

True Animal Protein Price Coalitie:

Partners TAPP Coalitie

Triodos Foundation

2. De winst van een eerlijke vleesprijs: twee hoogleraren aan het woord

Pier Vellinga, hoogleraar Wageningen en Vrije Universiteit Amsterdam en voorzitter van de TAPP Coalitie, die het voorstel voor de eerlijke vleesprijs liet doorrekenen door adviesbureau CE Delft en het Centrum Landbouw en Milieu: “Dit voorstel levert jaarlijks ruim 1 miljard euro op en zorgt naar verwachting voor 4,2 miljoen ton CO2 reductie in 2030 (uitgedrukt in CO2 equivalent, waarvan 2,7 miljoen ton in Nederland) als gevolg van verlaging van de vleesconsumptie. Dit sluit naadloos aan bij de nieuwe richtlijnen voor gezonde voeding van de overheid. De gezondheidswinst bedraagt naar verwachting 1 miljard euro per jaar aan lagere zorgkosten. Extra vergoedingen voor duurzame landbouw en veehouderij, die mogelijk worden dankzij de opbrengst van de eerlijke vleesprijs, kunnen aanvullend zorgen voor nog eens 2-3 Mton CO2 reductie per jaar. Dit voorstel is goed voor Nederland, onze economie, de boeren, het milieu, onze gezondheid en voor de landbouwdieren (dierenwelzijn). Wel zal er een compensatie nodig zijn voor partijen zoals slachterijen, slagers, winkeliers en vleesimporteurs, die te maken krijgen met hogere administratieve lasten (afdracht accijns per kg vlees of lagere btw op groenten en fruit) en een mogelijk dalende omzet, bijv. in grensstreken. Hiervoor is 6 tot 26 miljoen euro per jaar gereserveerd (inclusief bijdragen voor de Belastingdienst voor handhaving en voor een voorlichtingscampagne). De vleesexport wordt niet belast. De vleesimport wordt wel belast, net als het slachten van dieren bij slachterijen en slagers in Nederland, waar de eerlijke prijs op vlees ingevoerd wordt. Omdat er minder vlees gegeten zal worden, zal ook de vleesproductie in Nederland wat afnemen. Daarnaast neemt de vleesproductie af omdat uit de opbrengst van de eerlijke prijs voor vlees er een beperkte warme sanering van de veestapel (1% per jaar) betaald kan worden (stikstofproblematiek). Het voorstel zorgt voor een ruimtebesparing van 20% van het Nederlandse landbouwoppervlak door afname van de veevoerteelt wereldwijd. Het voorstel is een belangrijke invulling van het Klimaatakkoord (juni 2019), met doelen voor een daling van de vleesconsumptie en stijging van de groenteconsumptie. Bovendien sluit het voorstel goed aan bij adviezen van de Commissies Remkes (Stikstof) en Maij (verdienmodel voor kringlooplandbouw)”.

Prof. Jaap Seidell, hoogleraar voeding en gezondheid (VU) en voorzitter van de Raad van Advies van de TAPP Coalitie: “De huidige vleesconsumptie in Nederland ligt ongeveer 50% boven de richtlijnen voor gezonde voeding. Mannen eten zelfs twee keer te veel vlees volgens het Voedingscentrum. Dat leidt tot hogere risico’s op o.a. hart- en vaatziekten, darmkanker, diabetes 2 en obesitas. De huidige consumptie van groenten en fruit moet juist verdubbelen volgens de Schijf van Vijf. Daarom is dit voorstel goed voor de volksgezondheid en voor het verlagen van zorgkosten, waar iedereen baat bij heeft”. Het voorstel sluit aan bij het Preventie-akkoord van de voedingsbedrijven en de overheid. De afgelopen 6 jaar stegen de ziekenhuiskosten met 30% en in 5 jaar zijn de zorgpremies voor burgers ook met 30% (334 euro per) gestegen, gemiddeld 6% per jaar. De overheidsuitgaven aan de zorg dreigen onbetaalbaar te worden. In de Volksgezondheid Toekomst Verkenning 2018 verwacht het RIVM dat de kosten van 2015-2040 met gemiddeld 3,5 miljard euro per jaar groeien (en verdubbelen met 88 miljard euro groei in 25 jaar tijd). Voor 2020 verwacht het kabinet 3 miljard euro hogere zorgkosten te hebben, bleek op prinsjesdag. De belangrijkste ziekteoorzaak is volgens het RIVM een toename van hart- en vaatziekten, kanker. Ook overgewicht en obesitas zorgen voor extra kosten. Het is tijd om in te grijpen met een slimme belasting op vlees, en liefst ook andere ongezonde voedselproducten zoals suiker, als we niet willen dat de zorgkosten in 2040 met 5000 euro per Nederlander per jaar gaan stijgen. Dat is maar liefst 400 euro per maand extra. Nederland kan een voorbeeldrol spelen”.

2. De eerlijke vleesprijs concreet gemaakt

De TAPP Coalitie heeft onderzoeksbureau CE Delft gevraagd te onderzoeken op welke manier Nederland een nieuwe eerlijke beprijzing voor vlees in kan richten. Het onderzoek biedt inzicht in de wijze waarop nieuw beleid kan worden ontworpen, waardoor de prijs van vlees ‘eerlijk’ wordt voor het milieu en voor de boer, er geld beschikbaar komt voor een verdere verduurzaming van onze voedselproductie en tegelijkertijd de Nederlander (zeker minder dan modaal verdienend) hetzelfde kan kopen zonder er op achteruit te gaan.

De maatschappelijke kosten per 100 gram kip, varkensvlees en rund/kalfsvlees bedragen respectievelijk €0,20; €0,45 en €0,57. In deze kostenraming zijn kosten voor emissies broeikasgassen, emissies van andere stoffen resulterend in milieuvervuiling (fijnstof, en stikstof (NH₃ en NO_x)), door landgebruik veroorzaakte impact op biodiversiteit en dierziekten meegenomen. Dierenwelzijn, gezondheidsschade door de consumptie of productie van vlees, watervervuiling, geluidshinder, stank en andere effecten zoals verdroging, uitputting van de bodem of antibioticaresistentie zijn (nog) niet meegenomen, hoewel deze wel een nadelig maatschappelijk effect hebben. Als onderdelen hiervan later wel uitgerekend kunnen worden, zou de vastgestelde eerlijke vleesprijs aangepast kunnen worden. Aanpassen kan ook omlaag, als vleesproductie schoner wordt. Dan zullen gemiddelden per type vlees aangehouden worden.

Een geleidelijke invoering geeft de landbouwsector en consumenten de mogelijkheid te wennen aan de nieuwe prijzen en geeft hen de tijd om zich aan te passen. Hieronder de tabel die het ingroeitarief van de duurzaamheidsbijdrage per kilo vlees inzichtelijk maakt.

Tabel 2: Tarieven eerlijke vleesprijs (in eurocent per ons vlees); voorstel TAPP Coalitie op basis van CE/CLM rapport in opdracht van TAPP Coalitie en CE rapport ‘De echte prijs van vlees,’ 2018

Jaartal	Kippenvlees	Varkensvlees ¹⁾	Rund- en kalfsvlees	Verhoging gemiddeld
2021	9,5	21,3	26,9	16 eurocent
2025	13,9	30,9	38,9	
2030	20,4	45	57	34 eurocent
Jaarlijkse prijsverhoging in eurocent/ons na 2021	1,1	2,4	3	
Supermarktprijs in 2018 in eurocent/ons (CE, 2018)	70	77,5	121,7	
Prijsverhoging 2021 t.o.v. 2018	13,6%	27,5%	22,1%	19%
Prijsverhoging 2030 t.o.v. 2018	29,1%	58,1%	46,8%	41%

¹⁾ Bij gemengde vleessoorten (zoals bij half-om-half gehakt) geldt het laagste tarief, in dit geval van varkensvlees; het voorstel kan uitgebreid worden naar alle soorten vlees.

In de jaren tussen 2021 en 2030 stijgt het tarief van de eerlijke prijs op vlees jaarlijks met een klein percentage van 1,1 tot 3 procent ten opzichte van de vleesprijs in 2018. De door de TAPP Coalitie voorgestelde eerlijke vleesprijs levert de overheid in 2021 naar verwachting bij invoering ruim 1 miljard (1.176 miljoen) euro op per jaar. In 2030 is de heffingsopbrengst naar verwachting tot 1,3 miljard (1.356 miljoen) euro per jaar.

Slachterijen en vleesimporteurs zullen de eerlijke vleesprijs moeten afdragen voor vlees met bestemming voor de Nederlandse markt (zelfde systematiek als bij de frisdrankaccijns). Zij zullen het tarief doorberekenen aan partijen die vlees verkopen in Nederland. Dit vereist een goede registratieverplichting bij slachterijen en vleesimporteurs en vleeshandelaren voor vlees voor de Nederlandse consumptiemarkt. Daarnaast zullen er correcties moeten plaatsvinden bij import en export van vlees. Dit vraagt om extra maatregelen bij de Belastingdienst. Indien gekozen wordt om de eerlijke prijs in te voeren bij supermarkten en bij horeca bedrijven, zal dat bij hen tot extra administratieve maatregelen leiden. In het rapport van CE Delft is hier dieper op ingegaan.

4. Verdeling van de opbrengsten

De inkomsten uit deze belastingmaatregel worden voor ongeveer 33 tot ruim 50 procent gebruikt om te zorgen dat boeren een hoger inkomen krijgen als zij duurzamer produceren. In de bijlagen zijn de subsidievoorwaarden hiervoor in 28 maatregelen uitgewerkt¹. Ook melkveehouders komen hiervoor in aanmerking, want ook melkkoeien worden uiteindelijk geslacht, waarna rundvlees verkocht wordt. Dan krijgen veehouders een eerlijkere prijs, ondanks dalingen van de EU-landbouwsubsidies vanaf 2021. Het gaat om 600 miljoen euro in 2021 en 450 miljoen euro in 2030. Hierdoor dalen de externe milieukosten van de vlees- en zuivelproductie. Daarnaast kunnen veehouders massaal extra innoveren en investeren in milieu- natuur-, klimaat-, en dierenwelzijnsmaatregelen en bijvoorbeeld weer met subsidie en omschakelen naar duurzaam gecertificeerde of biologische landbouw en veeteelt, waarbij ook de vraag naar biologisch en duurzaam voedsel opnieuw wordt gestimuleerd. Nederland is het enige EU-land dat al vele jaren geen omschakelsubsidies voor biologische boeren heeft (geen level playing field).

De voorgestelde jaarlijkse vergoedingen in 2021 voor veehouders en akkerbouwers voor maatschappelijke diensten op het gebied van klimaat, milieu, natuur en dierenwelzijn bedragen gemiddeld per varkenshouder 29.000 euro, per pluimveehouder 72.000 euro, per melkveehouder 18.000 euro en per akkerbouwer 7.300 euro. Het bedrag voor pluimveehouders is hoog, omdat de kosten voor milieu- en dierenwelzijnsverbeteringen hier relatief duur uitpakken en het –door de schaalvergroting- om grote bedrijven gaat. De melkveehouderij ontvangt 322 miljoen euro per jaar, de varkenshouderij 103 miljoen euro, de pluimveehouderij 74 miljoen euro en akkerbouwers/overig 101 miljoen euro.

Netto lastenverlichting voor de burger

Een bedrag ter grootte van 25 procent van de jaarlijkse opbrengst van de eerlijke vleesprijs wordt gebruikt om de btw op groenten, fruit, vleesvervangers, noten en champignons te verlagen van 9 naar 5 procent. Dit is een extra laag (derde) btw tarief. Dit staat de EU toe. Spanje, Polen en Letland doen dat al. Nederland kan het dus ook invoeren en die landen rapporteren niets over de ‘administratieve bezwaren’ waar de minister van VWS in Nederland mee schermt.

Een bedrag van ruim 40 procent van de vlees accijnsopbrengst wordt tenslotte gebruikt om mensen met een relatief laag inkomen (60% laagste inkomens in Nederland, dus ook middeninkomens) te compenseren voor de gestegen vleesprijzen. Dit kan door een gerichte inkomensondersteuning voor 60% van de bevolking met de laagste inkomens (lagere inkomstenbelasting en hogere uitkeringen en toeslagen), en/of door een hogere zorgtoeslag voor huishoudens met de 40% laagste inkomens (1 maand gratis zorgverzekering, 120 euro per jaar

¹ Ook kan van 2021 tot 2030 een warme sanering plaatsvinden van 1% per jaar van het aantal koeien, varkens en kippen, waardoor bouwland meer lucht krijgt voor groei (bijdrage aan de huidige stikstofproblematiek: na 10 jaar 10% minder veehouderijdieren in Nederland).

extra voor 5 miljoen Nederlanders die een zorgtoeslag ontvangen). Dit alles levert 40-60% van de Nederlanders (lage en middeninkomens) jaarlijks vanaf 2021 netto een financieel voordeel op, ook al wordt vlees duurder, afhankelijk van de vorm die gekozen wordt voor compensatie. Bovendien zorgt de combinatie van maatregelen voor een gezondere bevolking dus volgens diverse onderzoekers (o.a. RIVM, S. Biesbroek, 2019) op middellange termijn tot (relatief) lagere zorgkosten. Dit geldt voor iedereen: werkgevers, werknemers en overheid. Mensen zullen gezonder oud worden en langer kunnen werken. De TAPP Coalitie heeft haar voorstel gebaseerd op rapporten die zij heeft laten opstellen door adviesbureau's CE Delft en Centrum Landbouw en Milieu. De TAPP Coalitie stelt voor vanaf 2021 een accijns op vlees in te voeren die wordt betaald door de slachterijen en vleesimporteurs. De vleesexport blijft onbelast. In 2021 wordt begonnen met een laag tarief per kilo vlees, dat jaarlijks stijgt totdat in 2030 alle externe milieukosten zijn opgenomen in de prijs. Tegelijk met deze accijns vraagt de TAPP Coalitie aan politici de volgende maatregelen in te voeren:

- 1) Wetsvoorstel eerlijke prijs van vlees (en later mogelijk ook zuivel en vis) vanaf 2021;
- 2) Besluiten voor nieuwe subsidieregelingen voor de landbouwsector en stimulansen voor consumptie van duurzaam voedsel (ca. 600 miljoen euro/jaar vanaf 2021);
- 3) Wetswijziging 4% lagere btw op groente, fruit, noten, vleesvervangers (ca. 280-300 mln euro/jaar);
- 4) Wetswijziging voor compensatie 40-60% laagste inkomens in Nederland, bijv. verhoging zorgtoeslag vanaf 2021 (hogere zorgtoeslag 5 miljoen mensen; totaal ca. 600 mln euro/jaar uiteindelijk in 2030);
- 5) Flankerend beleid voor compensatie van benadeelden en invoeringskosten (bijv. slachterijen en vleesimporteurs voor hogere administratieve lasten, omzetzaling en omscholing; slaggers voor omzetzaling, Belastingdienst voor nieuwe ICT-systemen en handhaving. Tenslotte is een voorlichtingscampagne nodig om de bevolking en alle betrokken actoren in te lichten (totaal 6-26 miljoen euro per jaar).

In onderstaande tabel worden de voorstellen toegelicht voor het benutten van de jaarlijkse opbrengsten van de eerlijke vleesprijs.

Tabel 3: Bestemming opbrengst eerlijke vleesprijs in miljoen euro's per jaar

Jaar	Vergoedingen voor duurzame landbouw en voor stimulans vraag naar duurzaam geproduceerd voedsel (mln euro/ jaar)	Btw verlaging 9% naar 5% voor alle groenten, fruit, aardappelen, noten champignons, diepvriesgroenten, vleesvervangers (mln euro/ jaar)	Compensatie huishoudens (60% laagste inkomens, en/of hogere zorgtoeslag voor 60% laagste inkomens met zorgtoeslag) (mln euro/ jaar)	Compensatie / invoeringskosten (slachterijen en vleesimporteurs voor hogere administratieve lasten, omzetzaling, omscholing personeel; slaggers en buitenlandse vleesexporteurs voor omzetzaling, ICT systemen, administratieve lasten bij retail/horeca voor btw verlagings groenten/fruit en ICT en handhavingskosten Belastingdienst, nieuwe voorlichtingscampagne.	Kosten of misgelopen overheidsinkomsten in miljoen euro per jaar
2021	600	280	270	26	1.176
2025	500	290	470	6	1.266
2030	450	300	600	6	1.356

1) Volgens CE Delft zorgt een btw-verlaging van 4% aardappelen, groenten en fruit voor 266 miljoen euro/jaar lagere overheidsinkomsten; bron: CE, Duurzaamheidsbijdrage vlees, 2019. Cijfers zie ook: <http://edepot.wur.nl/461277>; in 2017 werd voor 6,24 miljard euro verkocht aan agf; 4% hiervan (btw verlaging) is ca. 250 mln euro (onderschatting voor supermarkten), Het verlagen van de btw op vleesvervangers met 4% kost ongeveer 5 miljoen euro aan gederfde overheidsinkomsten (in 2018/2019 werd volgens IRI voor 122,8 mln euro per jaar aan vleesvervangers verkocht in supermarkten. Daarnaast kunnen 100% plantaardige producten met meer dan 70% groenten, fruit of noten in het 5% btw tarief worden gebracht, bijv. erwtensoep, stamppot maaltijden, gado gado, pindakaas en pure chocoladeproducten met meer dan 70% cacao). In totaal wordt het inkomstenverlies op 280 mln euro/jaar geschat en 300 mln euro/jaar in 2030. Als de btw verlaging voor groenten en fruit geschrapt wordt, zijn subsidies op groente en fruit een alternatief, of kunnen landbouwsubsidies of lastenverlichting voor burgers stijgen. Overwogen kan worden het 5% btw tarief uit te breiden naar alle voedingsmiddelen met een door Milieucentraal en de overheid erkend top keurmerk voor voedsel. Polen en Letland hebben al een superlaag btw tarief voor groenten en fruit van 5%. De EU staat een superlaag btw tarief (5%) toe voor alle producenten die in het lage tarief van 9% zitten. Spanje mag bij uitzondering 4% op groenten en fruit toepassen, UK en Ierland 0%.

2) Voor de Belastingdienst wordt 1 miljoen euro per jaar extra uitgetrokken voor handhaving, terwijl er eenmalig voor de invoeringskosten en ICT 2,5 miljoen euro is gereserveerd. Voor slachterijen, vleesimporteurs, slaggers en poeliers die de afdracht van de accijns op vlees moeten doen is voor compensatie van extra administratieve lasten, ICT systemen en eventuele omzetzdaling en omscholing van personeel eenmalig bij invoering 10 miljoen euro beschikbaar en per jaar 5 miljoen euro. Omzetverlies is vooral te verwachten bij slaggers en poeliers, met name in een strook van 20 km vanaf de landsgrenzen met Duitsland en België. Als zij aantonen dat hun omzetverlies groter is na invoering van de eerlijke vleesprijs dan bij de overige slaggers en poeliers in de randstad of rest van het land, kunnen zij hiervoor tot 2030 een jaarlijkse compensatie ontvangen. Ook slaggers en poeliers buiten de grensstreken kunnen 5 jaar lang een compensatie krijgen voor omzetzdalingen van meer dan 10%. Slachterijen hoeven netto geen omzetverlies te hebben als de vraag in Nederland naar vlees met bijv. 10-30% zou afnemen, omdat de meeste slachterijen ook heel veel vlees exporteren (ca. 80% van hun omzet) en de export groeiend is en het aanbod van vlees uit Nederland toch al afneemt (warme sanering veestapel door kabinet Rutte III). Slachterijen verdienen volgens het COV nauwelijks aan de verkoop van vlees in Nederland omdat de marges hier veel lager zijn dan in het buitenland. Mocht er toch een omzetverlies optreden - aantoonbaar dankzij de invoering van de eerlijke vleesprijs - dan is er budget beschikbaar voor omscholing van personeel en een deel compensatie, tot 2030. Tenslotte is voor een voorlichtingscampagne in het invoeringsjaar 3 miljoen euro beschikbaar.

In tabel 4 en 5 worden voorstellen gedaan voor extra vergoedingen aan veehouders en akkerbouwers voor geleverde maatschappelijke diensten (milieu, klimaat, dierenwelzijn, natuur) vanaf 2021. Deze worden mogelijk als consumenten vanaf 2021 iets meer betalen voor vlees. Deels kunnen dat subsidies zijn conform EU-landbouwsubsidies (eco-regeling).

In de bijlagen worden 29 voorstellen van de TAPP Coalitie beschreven van maatregelen voor verduurzaming van de landbouw en veehouderij in Nederland. Die kosten 600 mln euro per jaar in 2021 en worden iets afgebouwd tot 450 miljoen euro in 2030, omdat de grootste investeringen in de jaren 2021-2025 nodig zijn en het landbouwareaal elk jaar ook iets afneemt.

Tabel 4 : Toewijzing vergoeding geleverde maatschappelijke diensten (klimaat, milieu, dierenwelzijn, natuur)

Sector	Subsidie in mln euro per jaar	%
Varkenshouderij	103	17
Pluimveehouderij	74	12
Melkveehouderij	322	54
Akkerbouw/overig	101	17
Totaal	600	100

Tabel 5: gemiddelde vergoeding per landbouwbedrijf

Type bedrijf	Aantal	Vergoeding per bedrijf per jaar gemiddeld, in euro/ jaar	Vergoeding per bedrijf, excl opkoopregeling
Varkensbedrijven	3.500	29.428	23.714
Pluimveebedrijven	1.030	71.844	52.912
Melkveebedrijven	17.000	18.941	10.206
Akkerbouwbedrijven	10.844	7.285	7.285

Tabel 6: overzicht vergoedingen maatschappelijke diensten door boeren, in miljoenen euro's per jaar en toewijzing over de diverse thema's

Thema	Subsidie	%	1	2	3	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Dierenwelzijn	201,5	34									7,5	5	18	18	18
Milieu/klimaat	306,6	51	5	2	2	7		10	17,5	5		3	2	2	2
Natuur	92	15	5	2	2		20	10		10		2			
Totaal	600 mln euro	100	10	4	4	7	20	20	17,5	15	7,5	10	20	20	20

Thema	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	28	29
Dierenwelzijn	60	5	26			2	5	20	5	3	4	5	
Milieu/klimaat		5	97	135	4	1				3	4		
Natuur		5	27		1					4	3		1
Totaal	60	15	150	135	5	3	5	20	5	10	11	5	1

Tabel 7: overzicht maatregelen (maatschappelijke diensten) in miljoenen euro's per jaar en toewijzing over veehouderij- en landbouwsectoren

Sector	Subsidie	%	1	2	3	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
Varkenshouderij	103	17									2,5	2	20		
Pluimveehouderij	74	12									2,5	2		20	
Melkveehouderij	322	54		2	2	7	10	20	17,5		2,5	3			20
Akkerbouw/overig	101	17	10	2	2		10			15		3			
Totaal	600 mln	100	10	4	4	7	20	20	17,5	15	7,5	10	20	20	20

Sector	16	17	18	19	20	21	22	23	24		26	28	29
Varkenshouderij	20	3	10	20			2	20	2			1,5	
Pluimveehouderij	15	3	12	15			1,5		1,5			1,5	
Melkveehouderij	25	4	128	70	3	3	1,5		1,5			2	
Akkerbouw/overig		5		30	2					10	11		1
Totaal	60	15	150	135	5	3	5	20	5	10	12	5	1

Tabel 8: vergoedingen voor maatschappelijke diensten per gemiddeld landbouwbedrijf per jaar (dierenwelzijn, milieu, klimaat, natuur)

	Aantal	Jaartal, Bron	Vergoeding per bedrijf per jaar (gemiddeld)	Vergoeding in euro excl opkoop nr. 18 en voor 50% nr. 16
Varkensbedrijven	3.500	in 2020, bron: Pigbusiness	29.428	23.714
Pluimveebedrijven	1.030	in 2018 bron: Rabobank	71.844	52.912
Melkveebedrijven	17.000	In 2018, bron: Rabobank	18.941	10.206
Akkerbouw-bedrijven	10.844	In 2018, bron: CBS	7.285	7.285

Tabel 9: Voorstel TAPP Coalitie voor landbouwsubsidies in miljoen euro/jaar (2021-2030)

	Jaarlijkse vergoeding (opties)	Voorstel TAPP Coalitie	Effect op klimaat	Effect op milieu	Effect op natuur	Effect dieren welzijn
13. Overschakelen naar 2 of 3 sterren Beter Leven Keurmerk varkenshouderij (of gelijkwaardig)	20 miljoen	20 mln		+		++
14. Overschakelen naar 2 of 3 sterren Beter Leven Keurmerk pluimveehouderij (of gelijkwaardig)	20 miljoen	20 mln		+		++
15. Overschakelen naar 2 sterren Beter Leven Keurmerk melkveehouderij (of gelijkwaardig)	20 miljoen	20 mln	+	+	+	++
16. Maatregelen voor dierenwelzijn en meer uitloop	20-60 miljoen	60 mln		-		++
17. Stimulans biologische landbouw / veehouderij en 10 akkerbouw pilots zonder kunstmest, bestrijdingsmiddelen	15 miljoen	15 mln	+	+	+	+
18. Geleidelijk opkopen 10% dierrechten in 2021-2030	150 miljoen	150 mln	++	++	+	+
19. Klimaatakkoord landbouw, vergoeding onrendabele top maatregelen	135 miljoen	135 mln	++	+		-?
20. Verhogen organisch stofgehalte landbouwbodems	15 miljoen	5 mln	+	+	+	
21. Rosé kalveren van grondgebonden bedrijven (Beter Leven 2 Sterren)	3-10 miljoen	3 mln		+		+
22. Brandveilig maken stallen en daglichtvoorziening pluimveestallen	3-10 miljoen	5 mln				++
23. Diervriendelijker stalsystemen zeugenhoudery	3-65 miljoen	20 mln				+
24. Omschakeling betere slachtmethoden	2-10 miljoen	5 mln				+
25. SDEi subsidie, waaronder Carbon Credits bij aantoonbare verlaging vleesconsumptie per jaar	20 miljoen	10 mln	+	+	+	+
26. Promotie plantaardige eiwitten/ gezonde voeding	20 miljoen	12 mln	+	+	+	+
27. Bijdrage voor Green Climate Fund, bosbescherming en herbebossing (compensatie voor verlies biodiversiteit en - in verleden - geproduceerde broeikasgassen) ²	50 miljoen	PM restant niet besteed	+		++	
28. Verbetering/vermindering veevoeding in het kader van uitstoot/dierenwelzijn	5 miljoen	5 mln	+			+
Totaal	501-625 mln	485 mln				

Voorbeeld berekeningen aanvullende inkomsten voor veehouders dankzij eerlijke vleesprijs

Een gemiddelde Nederlandse **varkenshouder** met 4.000 varkens (vleesvarkens en/of zeugen), wil een duurzame, diervriendelijke, brandveiliger stal, doet mee aan Beter leven Keurmerk 2 of 3 sterren en houdt daarom 400 (10%) minder varkens (meer ruimte per dier). Hiervoor ontvangt de ondernemer: 64.000 euro eenmalig voor warme sanering 400 varkens, eenmalig max. 20.000 voor een brandveiliger stal, jaarlijks 1.500 euro voor een diervriendelijker stalsysteem en max 25.000 euro eenmalig bij het meest diervriendelijke integrale duurzame stalsysteem. Ook ontvangt de varkenshouder 36.000 euro per jaar (tot 2030) als hij/zij overschakelt op Beter Leven 2 of 3 sterren (10 euro x 3600 varkens). Mits door overschakeling op een heel diervriendelijke integrale duurzame stal per stal minder dieren gehouden worden, is er twee jaar een vergoeding

² Voorgesteld wordt dat alle van de voorgestelde subsidies voor boeren (600 miljoen euro in 2021 en 450 miljoen euro in 2030) die niet gebruikt/benut worden, ingezet worden voor deze categorie. (Green Climate Fund en projecten bescherming tropische bossen en herbebossing).

voor inkomensderving door een kleiner aantal dieren mogelijk van max. 50.000 euro per jaar. Voor maatregelen die bijdragen aan reductie van broeikasgassen conform het Klimaatakkoord voor de landbouw is maximaal per bedrijf 50.000 euro beschikbaar (bijv. methaan oxidatie of vergisting). Indien de veehouder helemaal wil stoppen met veehouderij maar niet met landbouw, is er max. 50.000 euro per bedrijf beschikbaar voor bijscholing, kennisoverdracht en capaciteitsopbouw als de veehouder geïnteresseerd is in de omschakeling naar tuinbouw, agro-ecologie of andere niet-dierlijke landbouwmethoden, zoals vertical farming, plantaardige eiwitten teelt en champignonteelt.

Een gemiddelde **pluimveehouder** met 85.000 vleeskuikens; wil 8.500 (10%) minder kippen houden en krijgt hiervoor 2,50 euro per kip (warme sanering), dus 21.250 euro (maximaal 50.000 euro voor compensatie minder dieren gedurende 2 jaar). Daarnaast ontvangt de veehouder: eenmalig max. 20.000 voor een brandveiligere stal, 1.500 euro voor een diervriendelijker stalsysteem, en max 25.000 euro eenmalig bij het meest diervriendelijke integrale duurzame stalsysteem. Daarnaast ontvangt de pluimveehouder jaarlijks (tot 2030 8.415 euro als hij/zij overschakelt op Beter Leven 2 of 3 sterren (10 eurocent per kip x 84.150). Als door overschakeling op een heel diervriendelijke integrale duurzame stal er per stal minder dieren passen binnen hetzelfde oppervlak is er twee jaar een vergoeding voor inkomensderving door een kleiner aantal dieren (max. 50.000 euro per jaar). Voor maatregelen die bijdragen aan reductie van broeikasgassen conform het Klimaatakkoord voor de landbouw is maximaal per bedrijf 50.000 euro beschikbaar. Indien de veehouder helemaal wil stoppen met veehouderij maar niet met landbouw, is er max. 50.000 euro per bedrijf beschikbaar voor bijscholing, kennisoverdracht en capaciteitsopbouw als de veehouder geïnteresseerd is in de omschakeling naar tuinbouw, agro-ecologie of andere niet-dierlijke landbouwmethoden, zoals vertical farming, plantaardige eiwitten teelt en champignonteelt.

Een gemiddelde **melkveehouder** met 100 melkkoeien en 60 hectare; wil 10 koeien wegdoen en krijgt hiervoor 215 euro/fosfaatrecht x ca. 40 fosfaatrechten per gemiddeld producerende melkkoe = 86.000 euro eenmalig. De melkveehouder ontvangt een extra beloning voor weidegang van koeien waarbij koeien vaker weidegang krijgen dan het minimum van 6 uur x 120 dagen per jaar. Als meer dan 1200 uur weidegang per jaar wordt gegeven is er 2500 euro per bedrijf beschikbaar en als meer dan 1500 uur weidegang per jaar wordt gegeven is 5000 euro per bedrijf beschikbaar (per jaar). Als de melkveehouder overschakelt op biologische veehouderij, ontvangt hij 3 jaar lang een premie van 500 euro/ha, dus 30.000 euro/ha plus 1000 euro per jaar duurzame certificaatkosten bijdrage. Als hij daarna biologisch blijft produceren, ontvangt hij een blijvende subsidie van 100 euro/ha per jaar dus 6.000 euro. Als een melkveehouder overschakelt naar Beter Leven Zuivel 2 sterren, ontvangt hij/zij 2 eurocent per liter melk. Alle bedrijven die al grondgebonden zijn qua fosfaatgebruik, ontvangen 5000 euro/bedrijf jaarlijks tot 2030. Melkveebedrijven met koeien jaarrond op stal die overstappen op weidegang (certificaat criteria stichting Weidegang 720 uur per jaar) ontvangen maximaal eenmalig 50.000 euro per jaar als compensatie voor investeringen. Het aantoonbaar en voldoende verhogen of op hoog peil houden van de organisch stofvoorraad in de bodem kan 300 euro/ha opleveren, ofwel max. 18.000 euro per jaar. Voor het telen van graan is ook een vergoeding beschikbaar (bijv. voor eigen teelt van veevoer). Voor maatregelen die bijdragen aan de reductie van broeikasgassen, conform het Klimaatakkoord voor de landbouw, is maximaal per bedrijf 50.000 euro beschikbaar. Daarnaast zijn nog tal van andere subsidies beschikbaar voor o.a. kruidenrijk grasland, landschapselementen en scheiding van dikke en dunne mest.

5. Problemen en oplossingen in de landbouw

- Inkopers van supermarkten betalen liefs zo'n laag mogelijke prijs voor producten gemaakt in de veehouderij (vlees, zuivel, eieren). Zij hebben een zeer sterke inkoopmacht om dit af te dwingen. Als zij milieu-, natuur- of dierenwelzijnseisen stellen als inkoopvoorwaarde, betalen zij vaak niet de meerprijs die hiervoor nodig is om alle kosten te dekken. Daardoor is er voor veel veehouders weinig ruimte om te investeren in milieu, natuur of dierenwelzijn.
- De voedselprijzen voor consumenten weerspiegelen lang niet alle (milieu)kosten en zijn dus ook te laag.
- Van alle voedselproducten hebben vlees- en zuivelproducten de grootste nadelige milieu-effecten (relatief en absoluut).
- We eten 50% te veel vlees in Nederland vergeleken met wat wordt aanbevolen in de richtlijnen voor gezonde voeding³. Bewerkt en rood vlees en overconsumptie van verzadigd vlees verhoogt risico's op o.a. darmkanker, hart- en vaatziekten en diabetes 2. Dat verklaart deels de jaarlijks snel stijgende zorgkosten. RIVM (VTV2018) verwacht een zorgkostenstijging van 3,5 miljard euro/jaar tot 2040, waardoor de totale zorgkosten per Nederlander stijgen van circa 400 naar 800 euro/maand. De grootste ziekte gerelateerde kostenstijging komt door kanker en hart- en vaatziekten volgens RIVM. Nu al kunnen steeds meer mensen met lage inkomens de zorgkosten niet meer betalen⁴. Dat wordt steeds erger.
- Bouwend Nederland ligt/lag 'plat' dankzij de stikstofproblematiek: veehouders en andere actoren zijn meer stikstof gaan uitstoten dan de natuur aankan of meer dan juridisch was toegestaan, stelde de rechter onlangs. Deze eist nu maatregelen.
- Alle landbouwhuisdieren in Nederland produceren broeikasgassen: ca. 22,8 Mton CO₂ equivalent, 11% van de totale Nederlandse broeikasgasemissie⁵. Anders dan bij de industrie en voor huishoudens, bestaat er geen CO₂-taks. Op aardgas en elektriciteit betalen we een energie/CO₂-heffing van ca. 100%; vlees is onbelast, terwijl dit ook broeikasgassen veroorzaakt.
- Het verminderen van de consumptie van dierlijke eiwitten conform het Klimaatakkoord van juni 2019 zorgt volgens PBL⁶ voor 5 Mton CO₂ reductie in 2030, terwijl het aardgasvrij maken van gebouwen, een dure maatregel, 'maar' 3,5 Mton CO₂ scheelt. Minder vlees eten levert dus ca. 40% meer broeikasgas reducties op. Het bevorderen van de consumptie van plantaardige eiwitten ten opzichte van dierlijke eiwitten levert dus veel op.
- Landbouwhuisdieren veroorzaken fijnstof (via de mest en stallen) en andere schadelijke gassen voor mens en natuur. Ze eten veel krachtvoer (o.a. soja), waar een groot landbouwoppervlak voor nodig is, vaak in Zuid-Amerika. In Brazilië staat oerwoud in brand, o.a. omdat de Braziliaanse president landbouwgrond in gebruik wil nemen voor sojateelt en veehouderij. Volgens WWF Engeland veroorzaakt de vlees- en zuivelconsumptie het meeste biodiversiteitsverlies op aarde⁷, o.a. vanwege de sojaproductie die grotendeels buiten ons gezichtsveld plaatsvindt in met name Zuid-Amerika. Het ruimtebeslag dat de veevoerproductie inneemt gaat ten koste van natuur, de teelt van voedsel en van biomassa (energieproductie).

³ <https://www.nieuweoogst.nl/nieuws/2018/11/20/vleesconsumptie-al-drie-jaar-gelijk>

⁴ <https://www.rtlnieuws.nl/nieuws/nederland/artikel/4818521/financiele-problemen-zorg-zorgkosten-duur-geldnood>

⁵ <https://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/Notitie-Broeikasgasemissies-door-landbouwproductie-en-voedselconsumptie-3661.pdf>

⁶ p. 188 <https://www.pbl.nl/sites/default/files/cms/publicaties/pbl-2018-analyse-van-het-voorstel-voor-hoofdlijnen-van-het-klimaatakkoord-3380.pdf>

⁷ <https://www.theguardian.com/environment/2017/oct/05/vast-animal-feed-crops-meat-needs-destroying-planet>

- Er zijn dierenwelzijnsmaatregelen ingevoerd om dieren de mogelijkheid te geven meer hun diereigen gedrag uit te voeren.
- Ook boeren onderkennen vaak bovenstaande problemen, maar een verandering kan alleen als wij er als maatschappij voor gaan en een eerlijke prijs betalen zodat er gewerkt kan worden aan een structurele omslag. Dit voorstel biedt die kans.
- Veehouders willen dat consumenten meebetalen aan een duurzame veehouderij. Zij zitten klem tussen de hoge eisen van burgers voor het milieu en dierenwelzijn en de consument die kiloknallers koopt: er is geen boter bij de vis, ook niet van de overheid. EU-subsidies zullen naar verwachting alleen verder dalen.
- Als supermarkten milieu- of dierenwelzijns-eisen stellen als inkoopvoorwaarde voor vlees, betalen zij veehouders/slachterijen vaak niet de meerprijs die nodig is. Daardoor is er weinig ruimte om te investeren in milieu of dierenwelzijn.
- Het regeerakkoord belooft boeren een hogere prijs voor bovenwettelijke maatregelen, waardoor consumenten meebetalen, maar veel concreets heeft dit nog niet opgeleverd. Er moet kringlooplandbouw komen en veehouders moeten klimaatmaatregelen invoeren. Prima, maar wie is bereid daarvoor te betalen? Is dat voldoende om alle kosten te dekken?

Daarom stellen wij voor dat er een eerlijke vleesprijs komt van ca. 20 eurocent per ons vlees (twee euro per kg) te betalen door de *Nederlandse* consument voor de Nederlandse veehouder. 600 miljoen euro van de opbrengst gaat naar veehouders voor bestaande (en nieuwe) eisen/prestaties op het gebied van klimaat, milieu, natuur en/of dierenwelzijn. Slachterijen en vleesimporteurs krijgen een compensatie voor administratieve lasten en omzetverlies en om- en bijscholing van personeel.

Om een bijdrage te leveren aan de impasse rondom de PAS (stikstofproblematiek) stellen wij voor dat bij alle veehouderijsectoren via een (ruime) warme saneringsregeling elk jaar 1% van de dierrechten worden opgekocht (van 2021 tot 2030).

De Tapp Coalitie constateert dat het aantal dieren (koeien, varkens, kippen) tussen 2000 en 2018 nauwelijks is gewijzigd (kippen 104 naar 105 mln, varkens van 13 naar 12,3 mln, runderen van 4 naar 3,9 mln)⁸. Tegelijkertijd is het landbouw areaal tussen het jaar 2000 en 2018 met 10% afgenomen van 1,975 naar 1,78 miljoen hectare⁹. Dit betekent dat op een steeds kleiner areaal landbouw steeds meer dieren staan, waardoor er dus vanzelf een mestoverschot ontstaat vanwege het kleinere areaal. Dit past niet bij de filosofie van een kringlooplandbouw met gesloten ketens (mest). De regering en de zuivel sector hebben afgesproken dat de melkveehouderij grondgebonden moet worden, dus juist minder koeien per hectare, en niet steeds meer koeien per hectare zoals nu vanzelf gebeurt. Voor de Tapp Coalitie is dit een reden waarom het aantal koeien, varkens en kippen met 10% verlaagd moet worden van 2020-2030 via een warme sanering.

- Erkend dient te worden dat het intensieve veehouderijcomplex (incl. slachterijen en toeleveranciers) en het grondgebonden veehouderijcomplex (incl. zuivelbedrijven en toeleveranciers) samen zorgen voor 2,2 % van de nationale toegevoegde waarde (resp. 6,8 en 8,5 miljard euro) en 91.000 en 143.000 arbeidsjaren aan werkgelegenheid (bron: Agrimatie). Een 10% kleinere veestapel zal dus ook tot minder toegevoegde waarde en werkgelegenheid leiden. Hier staat tegenover dat negatieve economische effecten afnemen en dat per product

⁸ <https://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2286&indicatorID=2922>

⁹ <https://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2286&indicatorID=2911>

mogelijk meer verdient kan worden. Nederlandse veehouderij producten worden door het plan dier- en milieuvriendelijker geproduceerd, wat gunstig is voor behoud op exportmarkten.

- Erkend dient te worden dat vlees een product is met veel eiwitten en mineralen, dat bijdraagt aan een goede gezondheid, bij de aanbevolen hoeveelheden. Hier staat tegenover dat consumenten 50% te veel vlees eten in Nederland.
- Ongeveer 30% van de vleesproductie in Nederland is bedoeld voor de Nederlandse consument; de rest wordt geëxporteerd. Een halvering van de vraag naar vlees in Nederland, leidt dus tot 15% minder vraag naar in Nederland geproduceerd vlees. Het huidige kabinet heeft geld uitgetrokken om de varkensstapel met 5% en mogelijk 10% te laten krimpen. Als daarnaast in een periode van 10 jaar steeds jaarlijks 1% van alle dierrechten worden opgekocht in alle sectoren (varkens, kippen, koeien), zal een halvering van de vraag naar vlees in Nederland in 2030 dus geen of nauwelijks effect hebben op de exportvolumes vlees.
- Nederland is de twee na grootste landbouwexporteur ter wereld en kan met een unieke eerlijke vleesprijs die een duurzame veehouderij financiert en leidt tot gezonder eten en minder broeikasgassen, het goede voorbeeld geven aan de wereld (Parijs Klimaat Akkoord).

Eerlijke prijzen in de voedselketen

- Behalve een eerlijke prijs inclusief de milieukosten, is ook een eerlijke, minimaal kostendeekkende prijs nodig voor alle schakels in de keten, waarmee iedereen een ‘goede boterham’ kan verdienen. Dit geldt ook voor toeleveranciers en producenten in ontwikkelingslanden (fair price, living wage). De praktijk is helaas vaak nog anders.
- Door de groeiende ongelijkheid in de marktverhoudingen tussen supermarkten en producenten worden de inkomsten voor de boer, tuinder en visser steeds kleiner. Het verschil in marktmacht tussen leveranciers en supermarkten blijft maar toenemen. De concentratie van inkoopmacht bij supermarkten is in Nederland en in de rest van Europa steeds groter geworden. De toegenomen marktconcentratie in de supermarktbranche heeft geleid tot goedkope consumentenprijzen voor voedingsmiddelen, maar niet tot hogere winsten voor supermarkten blijkt uit onderzoek. De winstmarges van supermarkten zijn met gemiddeld 2% vrij laag. Ten behoeve van hun concurrentiepositie zetten supermarkten leveranciers onder druk om akkoord te gaan met lage prijzen, zelfs prijzen onder de kostprijs. In een CDA initiatiefnota uit 2016¹⁰ zijn tal van voorstellen ontwikkeld om de scheve machtsverhoudingen rechter te trekken in het voordeel van primaire producenten aan het begin van de voedselketen. De regering heeft veel hiervan overgenomen. Ook op Europees niveau is aandacht voor deze zaken. Deze voorstellen helpen ervoor te zorgen dat supermarkten afgeremd worden in het afwentelen van lage prijzen op boeren. Dat zouden zij ook kunnen doen indien er een eerlijke vleesprijs wordt ingevoerd (bijv. bij slachterijen en vleesimporteurs). Om toch vlees te verkopen met een lage prijs, kunnen zij de slachterijen of vleesimporteurs dwingen de vleesaccijns niet of deels door te berekenen aan de supermarkt, waardoor uiteindelijk de veehouder een lagere vleesprijs ontvangt en niet een hogere. Hoewel de eerlijke vleesprijs via een omweg er wel voor zorgt dat inkomens van veehouders fors stijgen door subsidies voor dierenwelzijn, milieu en klimaat. Maar de netto effecten moeten wel inzichtelijk gemaakt kunnen worden. Door de instrumenten die de regering en de EU in gang gezet hebben om de marktmacht van veehouders/boeren te versterken, kunnen prijsverlagingen op het niveau van veehouders beperkt worden, ook als dit samenhangt met de invoering van een eerlijke vleesprijs.

¹⁰ <https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail?id=2014Z14454&did=2016D51326>

- Ge Backus, een landbouweconoom, stelt dat "afwenteling altijd wordt doorgegeven tot aan de zwakste schakel in de keten. Dat zijn dus de primaire producenten, de veel relatief kleine aanbieders die daardoor altijd prijsnemer zijn (veehouders)". Hij verwees hierbij naar zijn rapport Rapport - Kosten die de kassabon niet halen.pdf. Op p. 10: Rapport - Backus - 2010 - Maatregelen Duurzame en Gezonde Voeding.pdf wordt iets relevant aangegeven voor een btw verlaging die de TAPP Coalitie voorstelt (bijv. van 9 naar 5% voor groenten en fruit) en een verbruiksbelasting op vlees: "Anderzijds blijkt ook dat een Btw-verlaging van 19% naar 6% slechts gedeeltelijk wordt doorberekend in de consumentenprijs. Het CPB (2003) constateert dat de BTW verlaging voor ongeveer 70 tot 80% is doorgegeven in consumentenprijzen. Dit komt naar voren in evaluaties van de verlaging van de BTW op arbeidsintensieve diensten in Nederland in 2000 van 19% naar 6% (o.a. herstellen van fietsen en schoeisel, kappersdiensten) (Olde Wolters en Ziegelaar, 2002). Er wordt betwijfeld of BTW differentiatie een gedragsveranderend effect zal hebben. ***De prijselasticiteit van voedsel is namelijk zodanig dat alleen forse prijsverhogingen tot veranderingen in koopgedrag zullen*** leiden. Dit heeft alles te maken met het gegeven dat de uitgaven aan voedsel maar een beperkt deel uitmaken van de totale consumptieve uitgaven (LNV Consumentenplatform, 20 november 2009)." Ge Backus wijst hier dus erop dat bij btw verlagingen 70-80% wel wordt doorgegeven aan de consument. Dit stemt dus wel gerust voor een btw verlaging op groenten en fruit. In het geval van btw of accijns verhogingen ligt het volgens Ge Backus minder scherp en zal de prijsverandering minder veel worden doorgegeven aan de consument (ook afhankelijk van open of gesloten ketensystemen). Hij stelt: "Prijsverhogingen in de keten worden veel trager aan de consument doorgegeven (dan prijsverlagingen), en veelal deels".
- In het voorstel van de eerlijke vleesprijs worden er jaarlijks 600 mln euro aan subsidies verstrekt aan vooral veehouders. Dit komt neer op ca. 20.000 euro per melkveehouder en ca. 30.000 euro per varkenshouder per jaar. Het gemiddelde inkomen bij veehouders is volgens CBS ca. 40.000 euro per jaar. Dus de extra subsidies zijn substantieel en robuust. Dit zijn deels ook kosten ter compensatie van een lager inkomen bij invoering van maatregelen op het gebied van milieu of dierenwelzijn. Anderzijds kunnen boeren ook hogere prijzen vragen voor duurzamer geproduceerd voedsel (denk aan Beter Leven en biologisch keurmerk etc.). Eventuele ongewenste prijsverlagingen die, ondanks de nieuwe maatregelen om de marktmacht van supermarkten te beperken, door een supermarkt zouden worden afgedwongen na invoering van een 'eerlijke vleesprijs' kunnen gecompenseerd worden via de nieuwe subsidies voor veehouders voor geleverde maatschappelijke diensten op het gebied van milieu, klimaat, natuur en dierenwelzijn.
- In het rapport van Backus staat op p. 10 overigens ook dat als met een eventuele verbruiksbelasting op vlees een regulerend effect wordt beoogd (wat zo is i.v.m. klimaat- en gezondheids- kwesties), alleen forse prijsverhogingen tot verandering in koopgedrag zullen leiden. Daarom zal een minimale prijsverhoging (bijvoorbeeld 5% of een btw verhoging van 9 naar 21%) nauwelijks tot geen regulerend effect hebben, maar vanaf ca. 15-20% wel (overeenkomend met gemiddeld 16 eurocent per ons vlees, het tarief in 2021 of 2022).

6. Mogelijke toekomstige aanpassingen eerlijke vleesprijs

Volgens CE Delft, gebaseerd op hun rapport uit 2018 'De Echte prijs van vlees', bedragen de externe milieukosten voor rundvlees 57 eurocent per ons, voor kip 20,4 eurocent; varkensvlees zit er met 45 eurocent per ons tussenin. Indien inzichten in de toekomst wijzigen over de externe milieukosten en bijbehorende 'echte prijzen' kan de verbruiksbelasting op vlees (per diersoort) gewijzigd worden. Het best kan er elke drie jaar een review plaatsvinden. Ook kunnen nieuwe wetenschappelijke inzichten worden verwerkt in de accijns, op het gebied van dierenwelzijnskosten en de externe gezondheidskosten, die immers nog niet zijn meegerekend. Indien gezondheidskosten vanaf 2021 al opgenomen zouden worden in de verbruiksbelasting op vlees, zou de eerlijke vleesprijs per kilo nog verder moeten stijgen. De TAPP Coalitie heeft een onderzoeksvoorstel ingediend bij het WUR onderzoeksprogramma 'Echte en eerlijke prijs', maar zoekt hiervoor nog co-financiers. Voor dierenwelzijn is het lastig de externe kosten te berekenen. Het IVM¹¹ heeft dat voor varkensvlees gedaan op basis van de bereidheid van consumenten om te betalen voor extra dierenwelzijn, en komt uit op 11 - 46 eurocent per ons. Voor kip en rundvlees is er geen onderzoek gedaan op dit gebied.

Voor zorggerelateerde kosten gaat het om aanzienlijke bedragen. Volgens hoogleraar P. Kooreman (gezondheidseconoom Universiteit Tilburg) is de grootte-orde 1 miljard euro per jaar aan zorgkosten voor de te hoge vleesconsumptie in Nederland. Als de vleesconsumptie zou halveren (wat volgens CE Delft het geval is bij het TAPP Coalitie voorstel voor 2030), gaan de zorgkosten volgens Kooreman met 1 miljard euro per jaar afnemen dankzij minder hart- en vaatziekten. Bij een gemiddelde vleesconsumptie per Nederlander van 38 kg in 2018 (ca 657 miljoen kg vlees) betekent dat kosten omgerekend minstens 15 eurocent per ons vlees bedragen. Dit bedrag geldt zeker voor rood- en bewerkt vlees (circa 65 procent van alle verkochte vlees). Een miljard euro per jaar komt overeen met bijna 60 euro per Nederlander per jaar aan lagere kosten aan zorg gerelateerde belastingen en zorgpremies¹². De lagere zorgkosten zullen in werkelijkheid nog oplopen, omdat ook andere ziekten die samenhangen met een te hoge vleesconsumptie ten opzichte van gezondheidsrichtlijnen, zullen afnemen (darmkanker, diabetes 2, longkanker).

Sander Biesbroek presenteerde op 17 september 2019 het 100% door RIVM gefinancierde onderzoek 'Healthy and sustainable diets - co-benefits and trade-offs in The Netherlands'¹³. Hierin wordt een voorstel gedaan voor een heffing op vlees van 30% en een subsidie op groente van 10%. Zowel gezondheids- als milieu-effecten en positieve effecten voor de economie en het verlagen van de zorgkosten zijn groot. Een heffing op vlees van 30% leidt tot een afname van de vleesconsumptie met 15,6% en een daling van zorgkosten met 462 tot 3.081 miljoen euro in een periode van 30 jaar, terwijl CO2-emissies ook fors afnemen en netto economische effecten voor Nederland positief zijn. Als de vleesconsumptie verder zou dalen, is de verwachting dat zorgkosten ook verder dalen (P. Kooreman beschreef in ESB, 2013, een daling van zorgkosten van 1 miljard euro per jaar bij een daling van de vleesconsumptie met 50%). Het aantal ziektegevallen neemt volgens Biesbroek af met 1500 (darmkanker), 15.000 (diabetes II), 1400 (longkanker), 4000 (beroerte); dit over een periode van 30 jaar. Een subsidie op groente en fruit

¹¹ <https://research.vu.nl/ws/portalfiles/portal/2820258/253267.pdf>

¹² <https://esb.nu/esb/20011634/belastend-vlees-en-vleesbelasting>

¹³ https://www.researchgate.net/publication/334966138_Healthy_and_Sustainable_Diets_-_Finding_co-benefits_and_trade-offs_for_the_Netherlands

zorgt voor een stijging van de consumptie hiervan met bijna 5%. Het voorstel van Biesbroek komt goed overeen met de voorstellen van de TAPP Coalitie. De TAPP Coalitie stelt een prijsverhoging voor op vlees van 30-55% in 2030. Daarom zijn de resultaten van Biesbroeks voorstel vrij goed te gebruiken om de effecten door te rekenen van het voorstel van de TAPP Coalitie. Lagere zorgkosten van 1 miljard euro per jaar, kunnen het gevolg zijn als de voorstellen van de TAPP Coalitie worden ingevoerd, uitgaande van een vleesconsumptie reductie van 50% in 2030. Biesbroek gaat uit van een verlaging van de consumptie van vlees van 15,6% als gevolg van een prijsverhoging van vlees van 30%, terwijl CE Delft bij een prijsverhoging op vlees in 2030 van 30-55% uitgaat van een halvering van de vleesproductie. Dit komt redelijk overeen met de verwachting. De verschillen worden veroorzaakt door andere aannames in bijv. de prijselasticiteit van de vraag. Indien de vraag naar vlees toch meer dan 15,5% afneemt als gevolg van een hogere vleesprijs, zullen de door Biesbroek berekende lagere zorgkosten nog veel verder dalen. De TAPP Coalitie stelt een btw- verlaging voor op groente en fruit van 4%, terwijl Biesbroek een subsidie van 10% op groente en fruit voorstelt. Het effect dat Biesbroek verwacht van deze subsidie, zal 40% kleiner zijn bij een btw verlaging van 4%. In de toekomst zou naast een accijns / eerlijke vleesprijs, ook een vergelijkbare heffing ingevoerd kunnen worden op andere eiwitrijke dierlijke producten zoals zuivelproducten en vis, zodra hiervoor ook externe milieukosten ('echte prijzen') zijn berekend. De Transitie Coalitie Voedsel zal eind 2019 een rapport, opgesteld door EY uitbrengen, over de true price van melk. Dit zou een basis kunnen zijn voor een eerlijke prijs op zuivelproducten (true price), waarbij meerkosten ten opzichte van de huidige kaasprijs een factor 10 hoger zal liggen dan de meerprijs per liter melk, omdat 1 kg kaas geproduceerd wordt met 10 kg melk. Stel dat de meerkosten per kilo melk 15 eurocent is om te kunnen spreken over een true price per liter melk, dan zal de meerprijs per 100 gram kaas ook 15 eurocent bedragen. Vermoedelijk zal het tarief van een eerlijke prijs (incl. milieukosten) voor kaas in dezelfde orde grootte liggen als voor kip, omdat de bijdrage aan bijvoorbeeld broeikasgasemissies en ammoniak per kg product vergelijkbaar is met die van kip.

7. De politiek is aan zet

Het voornemen voor een eerlijke vleesprijs, een lagere prijs voor groenten en fruit, meer financiële steun voor onze boeren en compensatie van lagere inkomens, wordt gesteund door een meerderheid van de bevolking en door 54 tot 62 procent van de kiezers van regeringspartijen. Dit bleek uit een enquête, eind oktober gehouden door DVJ Insight onder 1000 Nederlanders die representatief zijn. De TAPP Coalitie hoopt dat diverse politieke partijen het voorstel opnemen in hun verkiezingsprogramma's. Misschien is er zelfs een meerderheid voor het voorstel te vinden in de Tweede Kamer bij de bespreking van het Belastingplan 2020 in november 2019 of later. Voor alle partijen zitten er aantrekkelijke elementen in het plan. Bovendien pakken de voorstellen enkele urgente problemen aan waar het kabinet Rutte III mee worstelt. Denk aan de exploderende zorgkosten, overgewicht, en de lage inkomens van veel boeren met stijgende milieukosten.

Daarnaast zijn de voorstellen van de TAPP Coalitie ook een oplossing voor het stikstofprobleem (PAS), klimaat-, natuur- en dierenwelzijnsproblemen in de landbouwsector. Uit een onderzoek van Kieskompas vorig jaar blijkt dat 68,6 procent van de Nederlanders 'bereid is de schade aan het milieu mee te rekenen, ook al stijgt hierdoor de prijs van vlees'. Nederlanders zijn kortom, klaar voor een eerlijke prijs op vlees.

Ook kiezers van VVD, CDA, CU en D66 kiezen in ruime meerderheid voor een hogere vleesprijs vanwege het milieu. Twintig cent per ons vlees extra lijkt voor de meeste Nederlanders goed op te brengen, zeker als 40 tot 60% van de bevolking met de laagste inkomens er financieel netto op vooruit gaat, vanwege de lagere btw op groenten en fruit en de voorgestelde lastenverlichting, bijvoorbeeld door een hogere zorgtoeslag van 120 euro per jaar voor 5 miljoen Nederlanders (1 maand gratis zorgverzekering). Tachtig procent van de bevolking is voor een lagere btw op groenten en fruit, stelde het GroentenFruithuis 12 september 2019.

Er worden miljarden euro's per jaar gebruikt voor klimaatsubsidies, o.a. voor omstreden vormen van biomassa. Uit onderzoek blijkt dat naast het invoeren van een eerlijke vleesprijs, klimaatsubsidies inzetten voor het verlagen van de consumptie van vlees per euro een veel hoger klimaatrendement hebben. Een richtlijn van een subsidie van 30 euro per vermeden ton CO₂-eq als aantoonbaar per jaar minder vlees gegeten/ verkocht is (bijv. bij groepen mensen in bedrijfsrestaurants) lijkt een zinvolle maatregel.

Het voorstel van de TAPP Coalitie is een pleidooi voor een liberaal, christelijk, ecologisch, nationaal biefstuksocialisme:

- Liberaal: vrije markt optimaal bij milieukosten in de prijs; relatief goedkope klimaatmaatregel; verlaging zorgkosten (circa 1 miljard euro/jaar) en gezondere bevolking is grote impuls voor de economie en extra ruimte voor bestedingen;
- Christelijk: rentmeesterschap voor de Aarde en zorgen voor goede inkomens voor boeren;
- Ecologisch: goed voor de planeet, het klimaat, het milieu, de natuur en dierenwelzijn;
- Sociaal: lage inkomens gaan erop vooruit; de overheid mag ingrijpen als het om gezondheid van burgers gaat;
- Nationaal: Nederland is uniek in de wereld, als landbouw natie en als voorbeeldland.
- 2/3 bevolking wil hogere prijs vlees vanwege milieu (Bron: Kieskompas 2018).
- 54 tot 62% van de kiezers op regeringspartijen VVD, CDA, D66 en CU steunt het voornemen van de TAPP Coalitie.

8. Bijlage 1: overzicht mogelijke maatregelen bekostigd door eerlijke vleesprijs

Alle (subsidie) maatregelen zijn vrijwillig; je kan zelf kiezen als veehouder of teler, waar je wel of niet gebruik van wilt maken.

Het zijn bij uitstek betalingen voor bovenwettelijke duurzame maatregelen. Voor de melkveehouderij geldt dat de grondgebonden melkveebedrijven (ca. 25-30% van het aantal melkveebedrijven in Nederland) een relatief gunstige positie hebben om in aanmerking te komen voor de beschikbaar middelen voor deze sector. De maatregelen helpen de sector in de richting van meer grondgebondenheid, meer weidegang en een lagere stikstofuitstoot (minder ammoniak). Er zijn maar liefst 18 subsidie voorstellen voor melkveehouders beschikbaar. Vleesveehouders kunnen van (vrijwel alle) dezelfde subsidies gebruik maken als voor melkveehouders.

Vergoedingen aan boeren voor geleverde maatschappelijke diensten (CLM voorstel)

CLM presenteerde in een aanvullende notitie voor de TAPP Coalitie twaalf maatregelen (subsidie voorstellen) voor duurzame landbouw, die jaarlijks 308 miljoen euro kosten. Samen met de andere CE/CLM voorstellen voor klimaatmaatregelen in de landbouw (135 miljoen euro per jaar) en warme sanering van de veehouderij (150 miljoen euro per jaar), leidt dit tot een pakket van 583 miljoen euro per jaar. De TAPP Coalitie vulde de lijst maatregelen aan met 16 andere subsidievoorstellen en heeft uit deze twee lijsten een eerste voorkeursselectie gemaakt, zie de tabellen hieronder; selectief verfijnd op basis van o.a. grootste positieve milieu-impact via expert opinion, aantrekkelijkheid voor groepen veehouders en eisen op gebied van staatssteun. De TAPP Coalitie gaat het gesprek aan met diverse partijen binnen en buiten de landbouwsector om te komen tot een gewenst pakket van stimulerende maatregelen van vergoedingen voor geleverde maatschappelijke diensten (klimaat, milieu, natuur en dierenwelzijn). Dit is een eerste voorstel.

Tabel 10: Overzicht vergoedingen voor duurzame landbouw, voorgesteld door CLM in opdracht van de TAPP Coalitie, en voorstel TAPP Coalitie¹⁾

Maatregelen	Jaarlijkse vergoeding (voorstel CLM)	Vergoeding (voorstel TAPP Coalitie)	Effect op klimaat	Effect op milieu	Effect op natuur	Effect dierenwelzijn
1 Areaal graanteelt terug naar 225.000 ha (niveau 2000)	22½ miljoen	10 mln		+	+	
2 Areaal stikstofbindende gewassen naar 20.000 ha (2x niveau 2018)	4 miljoen	4 mln		+	+	
3 Areaal stikstofbindende gewassen naar 30.000 ha (extra 10.000 ha)	4 miljoen	4 mln		+	+	
4 Vernatting van 140.000 ha veenweiden m.b.v. onderwaterdrainage	18 miljoen		+			
5 Realisatie van 27.000 ha mestvrije randen op alle graslandpercelen	27 miljoen			+	+	
6 Scheiden (dik/dun) van 10% van de drijfmest van melkveebedrijven	25 miljoen	7 mln		+		

7 Aanleg van 17.000 ha landschapselementen	45 miljoen	20 mln			+	
8 Realisatie van 650.000 ha kruidenrijk grasland	88 miljoen	20 mln	+		+	
9 Waardering van 3.500 volledig grondgebonden melkveebedrijven	7 Miljoen	17,5 mln	+	+		
10 Realisatie van 25.000 ha kruidenrijke randen op alle akkerpercelen	50 miljoen	15 mln		+	+	
11 Updaten 1.500 (duurzame) stallen ten aanzien van dierenwelzijn	7½ miljoen	7,5 mln		+		+
12 Vergoeding kosten duurzaamheidscertificaat aan 10.000 bedrijven	10 miljoen	10 mln	+	+	+	+
Totaal	308 miljoen	115 mln				

1) Beoordeling op hoofdlijnen van effecten op klimaat, milieu, natuur en dierenwelzijn door TAPP Coalitie

Overzicht vergoedingen voor duurzame landbouw, voorgesteld door TAPP Coalitie (aanvulling op CLM/CE).

De TAPP Coalitie heeft in overleg met haar partners een eigen voorstel gedaan op basis van de door CLM voorgestelde maatregelen, waarbij het CLM pakket aan maatregelen is teruggebracht van 308 naar 115 miljoen euro per jaar. Door CLM voorgestelde bedragen per maatregel zijn soms overgenomen en soms aangepast. Daarnaast heeft de TAPP Coalitie zelf voorstellen gedaan. De door de TAPP Coalitie zelf geselecteerde voorstellen in aanvulling op de maatregelenlijst van CLM, tellen op tot 485 miljoen euro. Samen met de 115 miljoen euro is dit een bedrag van 600 miljoen euro per jaar (ter vergelijking: de jaarlijkse EU landbouwsubsidies voor boeren in Nederland bedragen 700 miljoen euro, maar die zullen afnemen na 2021). De 600 miljoen euro per jaar is het bedrag dat jaarlijks aanvullend op bestaande subsidies beschikbaar kan komen voor duurzame landbouw en voeding als er een eerlijke prijs op vlees wordt ingevoerd. Zo'n 34% van de maatregelen betreft dierenwelzijnsverbeteringen. Andere maatregelen zijn gunstig voor klimaat en milieu (51%) of natuur (15%). Dit is toegelicht in tabel 6. Hierin staat ook hoe de vergoedingen verdeeld worden over de landbouwsectoren. Van alle vergoedingen van totaal 600 miljoen euro per jaar, ontvangt de melkveehouderij het meest: 322 miljoen euro per jaar (54%). Dit komt omdat dit de grootste landbouwsector is met het meeste grondoppervlak en de opgaven op het gebied van stikstof, klimaat, kringlooplandbouw, milieu en natuur hier het grootst zijn. De varkenshouderij ontvangt 103 miljoen euro per jaar (17%), de pluimveehouderij 74 miljoen euro per jaar (12%) en de akkerbouw 101 miljoen euro per jaar (17%). Per gemiddeld melkveebedrijf is dit 18.941 euro per jaar, voor een varkensbedrijf 29.500 euro per jaar, voor een gemiddelde pluimveehouder 72.000 euro per jaar en voor een akkerbouwer 7.285 euro per jaar. Het bedrag voor pluimveehouders is relatief hoog omdat de dierenwelzijnsproblemen hier het grootste zijn en maatregelen hier relatief duur zijn. Er zijn 1.030 pluimveebedrijven in Nederland, die gemiddeld zeer groot zijn (veel megastallen). Maatregelen zoals uitloop zijn relatief duur.

Toelichting vergoedingen maatschappelijke diensten landbouw maatregelen 1 t/m 28 (TAPP Coalitie voornemen)

De maatregelen 1 t/m 12 zijn ingebracht door CLM op verzoek van de TAPP Coalitie. Hierbij is rekening gehouden met de wijziging die gaat plaatsvinden bij de Europese landbouwsubsidies, om gebruik te maken van subsidies voor een meer duurzame landbouw. Als noodzakelijke context ten aanzien van de eco-regelingen volgen hier enkele passages uit de brief ‘GLB-Nationaal Strategisch Plan 2021-2027’ die LNV minister Schouten op 8 mei 2019 aan de Tweede Kamer stuurde.

Eco-regelingen

De basispremie in de eerste pijler van het GLB heeft in de huidige periode met de hectarepremie een generiek karakter. In het toekomstige GLB kunnen in de eerste pijler ook meer doelgerichte betalingen, bijvoorbeeld voor klimaat, kringlooplandbouw, leefomgeving, bodem, water en landschap plaatsvinden via de eco-regelingen. Onze inzet is dat de eco-regelingen laagdrempelig en breed toegankelijk zullen zijn, zodat boeren die een bijdrage willen leveren ook deel kunnen nemen. Ze kunnen ook gericht worden op regionale opgaven. Bij het uitwerken van de eco-regelingen wil ik speciale aandacht hebben voor de sectoren waar de huidige basispremie een aanzienlijk deel uitmaakt van het netto bedrijfsresultaat en waar een achteruitgang van de basispremie dus relatief sterk voelbaar zal zijn, zoals de melkveehouderij en delen van de akkerbouwsector. Met name in die sectoren moeten er mogelijkheden zijn om betalingen voor eco-regelingen beschikbaar te maken. De eco-regelingen zijn een nieuw instrument, waarover nog volop discussie in de onderhandelingen gaande is. Wel is al duidelijk dat de eco-regelingen een welkome mogelijkheid zullen vormen om boeren die een extra bijdrage leveren aan maatschappelijke doelen daarvoor te belonen. In de voorstellen van de Europese Commissie worden eco-regelingen gericht op leefomgeving en klimaat. Nederland zet zich met een aantal andere lidstaten in om hieraan ook dierenwelzijn als optie toe te voegen om de mogelijkheden te verruimen. In de tabel 11 hieronder zijn onder voorbehoud van, in ieder geval, alle genoemde onzekerheden, enkele ideeën voor de invulling van mogelijke eco-regelingen opgesomd. Hierin zullen met het oog op de gewenste vereenvoudiging in de uitvoering keuzes gemaakt moeten worden. Met de hierboven beschreven inzet ontstaat een drielagenmodel voor de ‘groene architectuur’ van het GLB. De basisinkomenssteun in de eerste pijler in combinatie met conditionaliteit is de eerste laag waarbij boeren aan minimumvereisten moeten voldoen, onder andere op het gebied van leefomgeving en klimaat. De tweede laag wordt gevormd door eco-regelingen, die laagdrempelig en breed toegankelijk zijn. De derde laag wordt gevormd door de ‘agro-milieu-klimaat-maatregelen’, het huidige ANLb met zwaardere maatregelen en uitbreiding naar klimaatmaatregelen en bodembeheer.

Basispremies en eco-regelingen

Hoewel in de Commissievoorstellen geen minimum bepaald is voor de inzet van middelen voor eco-regelingen, is duidelijk dat de middelen die in de eerste pijler resterend zijn voor de basispremie onder druk staan doordat middelen gereserveerd moeten worden voor de eco-regelingen, naast de overheveling naar innovatie en duurzaamheid in de tweede pijler en een algehele krimp van het GLB-budget in de voorstellen voor het MFK van de EU. Ook ten aanzien van andere maatregelen vindt de TAPP-coalitie het van belang dat bij de toewijzing van middelen aan de verschillende

maatregelen het effect op het inkomen van groepen van boeren in relatie tot wijzigingen in de basispremie worden meegewogen. Een vraag bij de nationale keuzes is of de beschikbare middelen alleen ingezet moeten worden om veranderingen teweeg te brengen, of dat ook wenselijke praktijken die ten goede komen aan maatschappelijke waarden bij boeren die de omslag al gemaakt hebben, gewaardeerd mogen worden. Mijn voorkeur is om in de eerste pijler bij de eco-regelingen ook dat laatste toe te passen, mede om te zorgen dat voorlopers niet benadeeld worden.

Fasering

Om de sector de kans te bieden zich aan te passen aan het nieuwe systeem, ben ik voornemens gebruik te maken van de mogelijkheid om de toewijzing van middelen per jaar zo te programmeren dat de afname van de basispremie stapsgewijs wordt doorgevoerd en dat de middelen (in eerste en mogelijk ook tweede pijler) voor doelgerichte betalingen voor duurzaamheid en innovatie stapsgewijs toenemen. De conclusie is dat de basispremie onvermijdelijk significant omlaag zal gaan ten opzichte van de huidige hectarepremie van circa 380 euro/ha (inclusief vergroeningspremie). Het is echter onze inzet om dat stapsgewijs te doen en te zorgen dat boeren ook aan het eind van de periode aan het GLB blijven deelnemen. Een aandachtspunt is dat er voldoende deelname aan eco-regelingen moet zijn om de budgetten te benutten en dat er voldoende flexibiliteit is om de middelen bij onderbenutting elders te kunnen besteden.

Invulling mogelijke eco-regelingen

Enkele ideeën voor de invulling van mogelijke eco-regelingen (onder voorbehoud van alle genoemde onzekerheden in de brief). Hierin zullen met het oog op de gewenste vereenvoudiging in de uitvoering keuzen gemaakt moeten worden.

1. Het verbeteren of behouden van bodemkwaliteit, bijvoorbeeld het organisch stofgehalte, door beperking van de grondbewerking of het telen van bepaalde gewassen zoals granen.
2. Het telen van stikstofbindende gewassen (ook wel eiwitgewassen genoemd, zoals bonen en andere vlinderbloemigen) voor kringlooplandbouw (natuurlijke bemesting, biodiversiteit en/of veevoer).
3. Werkwijzen die hergebruik en circulariteit bevorderen.
4. Klimaatmaatregelen zoals verhoging grondwaterpeil, onderwaterdrainage.
5. Waterkwaliteitsmaatregelen (bijvoorbeeld in relatie tot de Kaderrichtlijn Water, Nitraatrichtlijn).
6. Werkwijzen die de milieudruk van mest beperken en/ of de bodemkwaliteit verbeteren (bijv. scheiden van vaste en vloeibare bestanddelen).
7. Het hebben van landschapselementen.
8. Het hebben van kruidenrijk grasland voor biodiversiteit.
9. Grondgebondenheid tot aan een bepaalde veedichtheid.
10. Biodiversiteitsmaatregelen, bijvoorbeeld het hebben van bredere akkerranden dan voorgeschreven in de conditionaliteit.
11. Maatregelen voor dierenwelzijn.
12. Deelname aan duurzaamheidscertificaten.

De in de brief van minister Schouten genoemde (maatregelen ten behoeve van) eco-regelingen, zijn – op basis van expert-judgement – van een budget voorzien.

Tabel 11 Maatregelen (voorstel CLM)	Voorstel TAPP Coalitie Omschrijving kosten stimulering verduurzaming landbouw	Benodigd jaarlijks budget
1) Verbeteren of behouden van bodemkwaliteit, bijvoorbeeld het organisch stofgehalte, door beperking van de grondbewerking of het telen van bepaalde gewassen zoals granen.	<p>Verhoging van het OS-gehalte is niet alleen goed voor de bodemkwaliteit, maar ook voor bodemleven, vochtvoorziening en vastlegging CO₂. Helaas mag deze maatregel voornamelijk niet als klimaatmaatregel worden meegeteld (valt onder LULUC).</p> <p>Het areaal graan is in NL sinds 2000 afgenomen van ruim 225.000 ha naar minder dan 170.000 ha; figuur 1. Een financiële prikkel kan de teelt van graan stimuleren. De noodzakelijke hoogte van een tegemoetkoming is sterk bedrijfsafhankelijk. Aangenomen is dat minimaal €100,- per ha nodig is om enig effect te hebben. Om terug te kunnen komen op het graanareaal van 2000, dient deze prikkel voor 225.000 ha beschikbaar te worden gesteld.</p>	<p>22½ miljoen euro</p> <p>225.000 ha</p> <p>€100,- per ha</p>
2) Het telen van stikstofbindende gewassen (ook wel eiwitgewassen genoemd, zoals bonen en andere vlinderbloemigen) voor kringlooplandbouw (natuurlijke bemesting, biodiversiteit en/ of veevoer).	<p>De teelt van stikstofbindende gewassen kan zorgen voor een verminderde behoefte aan (kunst)mest stikstof, en kan bijdragen aan bodemkwaliteit, bodemleven en vochtvoorziening. Op dit moment worden in Nederland nauwelijks stikstofbindende gewassen geteeld. Het totale areaal bedraagt al meerdere jaren ongeveer 10.000 ha per jaar (figuur 2), waarvan ongeveer driekwart luzerne. Overigens komt in grasland ook wel het stikstofbindende klaver voor. Dat is niet een zelfstandig en als geheel stikstofbindend gewas. Bij kruidenrijk grasland gaan we nader in op deze optie.</p> <p>Een verdubbeling van het totale areaal van stikstofbindende gewassen is een grote opgave. Aangenomen is dat minimaal €200,- per ha nodig is om tot dat resultaat te kunnen komen.</p>	<p>4 miljoen euro</p> <p>20.000 ha</p> <p>€200,- per ha</p>
3) Werkwijzen die hergebruik en circulariteit bevorderen.	<p>Een grotere mate van circulariteit is mogelijk door de samenwerking van veehouderij en akkerbouw te bevorderen. Door de teelt van eiwitrijke gewassen te bevorderen -waardoor de import van eiwitrijk krachtvoer kan verminderen- neemt het wederzijds belang van deze samenwerking toe. De teelt van sommige eiwitrijke gewassen zoals lupinen, veldbonen of sojabonen, heeft als positief neveneffect dat het bevorderlijk is voor biodiversiteit en of bodemleven. Wel is er een duidelijke overlap met de hiervoor genoemde maatregel. Een extra verruiming van het totale areaal van stikstofbindende gewassen met 10.000 ha aanvullend op maatregel 2, is een extra grote opgave. Het 'laaghangend fruit' is geplukt en daarom is voor dat resultaat €400,- per ha begroot. De teelt van gewassen voor humane consumptie (zoals soja voor sojamelk en erwten voor vegaburgers) kan hier een aanjagende rol in spelen en valt dan ook onder deze maatregel.</p>	<p>4 miljoen euro (additioneel op maatregel 2)</p> <p>10.000 ha</p> <p>€400,- per ha</p>
4) Klimaatmaatregelen zoals verhoging grondwaterpeil, onderwaterdrainage.	<p>Voor een vermindering van veenoxidatie is het gewenst om het veen te vernatten. Maatregelen die daarvoor kunnen zorgen zijn het aanleggen van onderwaterdrainage al dan niet gecombineerd met een hoger waterpeil. Kosten van deze maatregelen voor vernatting van veengronden heeft CLM voor de Friese Milieu Federatie in 2018 beschreven in de studie 'Vernatting veengebieden voor landbouw, klimaat en biodiversiteit - Quick scan' (Frits van der Schans en Wim Dijkman).</p>	<p>18 miljoen euro</p> <p>60.000 ha x €1.500</p> <p>80.000 ha x €3.000</p> <p>30 jaar afschrijving</p> <p>4% rente</p>

	<p>In deze studie zijn investeringskosten voor onderwaterdrainage aangehouden van €1.500,- per ha voor passieve en €3.000,- per ha voor actieve onderwaterdrainage. Actieve onderwaterdrainage is noodzakelijk op percelen waar het waterpeil minder dan 25 cm of meer dan 50 cm beneden maaiveld ligt. De totale investeringskosten voor 140.000 ha veengronden zijn globaal begroot op 330 miljoen euro. Aangenomen is dat deze kosten worden afgeschreven over 30 jaar met 4% rente.</p>	
<p>5) Waterkwaliteitsmaatregelen (bijvoorbeeld in relatie tot de Kaderrichtlijn Water, Nitraatrichtlijn).</p>	<p>Verbeteren van de waterkwaliteit is mogelijk door de uit- en afspoeling van de percelen te verminderen. Bemesting- (en teelt)vrije slootkanten en akkerranden een beproefde maatregel. Als deze maatregel wordt uitgevoerd met alternatieve gewassen op de akkerranden, ontstaat er een duidelijke overlap met maatregel 10. Bij deze maatregel gaan we uit van mestvrije randen (2 meter breed) van graslandpercelen.</p> <p>Door de randen van graslandpercelen over een breedte van 2 meter (en die meststoffen niet elders op het perceel te gebruiken) neemt de opbrengst van het gehele perceel naar verwachting met 3% af; uitgaande van graslandpercelen van (gemiddeld) vier ha en een daling van de opbrengst als niet wordt bemest tot 25% van de normale opbrengst. Op een totaal van ruim 900.000 ha blijvend en tijdelijk grasland in Nederland (figuur 4) betekent dat een daling van de opbrengst overeenkomstig 27.000 ha. Zonder afwaardering van de waarde van deze gronden (dus agrarisch natuurbeheer) bedragen de kosten voor deze maatregel naar verwachting ca €1.000,- per ha.</p>	<p>27 miljoen euro</p> <p>27.000 ha kruidenrijke akkerrand beheervergoeding €1.000,- per ha</p>
<p>6) Werkwijzen die de milieudruk van mest beperken en/ of de bodemkwaliteit verbeteren (bijvoorbeeld scheiden van vaste en vloeibare bestanddelen).</p>	<p>Melkveehouders kunnen de mest van hun melkvee beter benutten door deze te scheiden. De dikke fractie die rijk is aan fosfaat en organische stof kan zo op het eigen bouwland (voor de maïsteelt) of door akkerbouwers worden gebruikt. De dunne en relatief stikstofrijke fractie kan op het grasland worden benut. Voor bedrijven met enkel grasland en of die volledig grondgebonden zijn, is deze maatregel minder relevant. Door (een deel van de) dierlijke mest van intensievere melkveebedrijven zo te bewerken is een betere benutting van de mest mogelijk.</p> <p>De laatste jaren produceerde de melkveehouderij tussen de 45 en 50 miljoen ton drijfmest. Aangenomen is dat 10% van deze drijfmest op deze wijze zinvol kan worden bewerkt, tegen een tarief van vijf euro per ton mest.</p>	<p>25 miljoen euro</p> <p>10% bewerking 50 miljoen ton mest €5,- per ton mest</p>
<p>7) Het hebben van landschapselementen.</p>	<p>Landschapselementen als houtwallen kunnen bijdragen aan de biodiversiteit, de landschapskwaliteit en het vastleggen van CO₂. Op dit moment heeft de Nederlands landbouw bijna 1,7 miljoen ha gras- en akkerland in gebruik. Als wordt uitgegaan van een extra 1% landschapselementen, dan wordt daarmee 17.000 ha cultuurgrond uit productie genomen. Een 85% afwaardering van deze gronden (conform particulier natuurbeheer) inclusief aanleg van bijvoorbeeld een houtwal kost naar verwachting minstens 60.000 euro per ha. Deze investeringen worden afgeschreven over 30 jaar en tegen 4% rente belast. Uitgegaan is van jaarlijkse kosten voor het beheer van ca. 250 euro per ha per jaar.</p>	<p>45 miljoen euro</p> <p>17.000 ha houtwal afwaardering €50.000,- per ha aanleg €10.000,- per ha 30 jaar afschrijving 4% rente</p>

<p>8) Het hebben van kruidenrijk grasland voor biodiversiteit.</p>	<p>Het gebruik van kruiden in grasland draagt bij aan meer biodiversiteit, zowel boven als onder de grond. Ook kan het organische-stofgehalte van de bodem toenemen, waardoor CO₂ in de bodem wordt vastgelegd. Daarbij draagt een grotere diversiteit bij aan een meer robuust grasland. Er is ongeveer 900.000 ha tijdelijk (25%) en blijvend (75%) grasland in Nederland (figuur 3), waarvan het grootste deel door de melkveehouderij wordt gebruikt. Van deze 900.000 ha grasland ligt ongeveer 250.000 ha op veengronden. Om meerdere redenen is het niet verstandig om die graslanden te scheuren en in te zaaien met een gras-kruidenmengsel.</p> <p>De inzaai van kruidenrijk grasland geeft extra kosten in de orde grootte van €300,- per ha. Uitgaande van een afschrijvings- en of vervangingstermijn van 10 jaar en 4% rendement kunnen de jaarlijkse kosten worden berekend. Als wordt gerekend met een opbrengstderving van jaarlijks €100 euro per ha, dan nemen de kosten met 65 miljoen per jaar toe. Of in de toekomst een vergoeding voor opbrengstderving noodzakelijk is, is onzeker gezien de ervaring met kruidenrijke graslanden tijdens (zeer) droge, hete zomers zoals die in 2018 en 2019. In de eerste jaren zal maar een klein deel van het grasland in aanmerking komen voor deze vergoeding. Melkveehouders zullen pas gras met kruiden inzaaien als graslandvernieuwing aan de orde is.</p>	<p>88 miljoen euro</p> <p>650.000 ha grasland inzaai kruiden €300,- per ha 12 jaar afschrijving 4% rente</p> <p>opbrengstderving €100,- per ha</p>
<p>9) Grondgebondenheid tot aan een bepaalde veedichtheid.</p>	<p>Vanaf 1 januari 2016 gelden regels ten aanzien van grondgebondenheid voor melkveebedrijven die willen uitbreiden. Doordat deze regels enkel gelden voor de uitbreiding van bedrijven en voordien bedrijven ook zonder gronden konden uitbreiden, zijn en blijven er (zeer) intensieve melkveebedrijven. De variatie in de Nederlandse melkveehouderij is dan ook zeer groot; zeer extensieve bedrijven met minder dan 8.000 kg melk per ha tot zeer intensieve bedrijven met meer dan 80.000 kg melk per ha. Het extensiveren van melkveebedrijven financieel waarderen op basis van een generieke regel voor alle bedrijven is derhalve moeilijk. Het is wel mogelijk om bijvoorbeeld de melkveebedrijven die al hun dierlijke mest op eigen land kunnen gebruiken (dus volledig grondgebonden zijn wat betreft mest) te waarderen.</p> <p>Ongeveer 20% van de melkveebedrijven, ca. 3.500 stuks, kan al zijn mest op eigen land gebruiken. Om deze volledig grondgebonden bedrijven te waarderen is elke financiële vergoeding mogelijk en geen enkele vergoeding passend. Immers gezien de grondprijs is een vergoeding (bijna altijd) onvoldoende om de kosten voor extensivering te dekken. CLM stelt derhalve een vergoeding voor van 2000 euro per bedrijf. De TAPP Coalitie stelt een hoger bedrag voor mits voldaan wordt aan een aantal voorwaarden. De vergoeding bedraagt €5.000,- per bedrijf (ca. 0,62 eurocent per kg melk) als het bedrijf volledig grondgebonden is. Er gelden bovenwettelijke maatregelen, waaronder maximaal 100 kg stikstofkunstmest per hectare, kruidenrijk grasland (goed bodembeheer) en maximaal 10% maisteelt op het bedrijf (eigendom en pacht). Minimaal 30 koeien.</p>	<p>17,5 miljoen euro</p> <p>3.500 grondgebonden bedrijven €5.000,- per bedrijf</p>
<p>10) Biodiversiteitsmaatregelen, bijvoorbeeld het hebben van bredere akkerranden dan</p>	<p>Niet betaalde akkerranden zijn een effectieve maatregel om de emissies van meststoffen en gewasbeschermingsmiddelen naar het oppervlaktewater verder terug te dringen. Als deze akkerranden worden benut met een bloemenrand, dan is het effect nog groter en</p>	<p>50 miljoen euro</p> <p>25.000 ha kruidenrijke akkerrand</p>

voorgeschreven in de conditionaliteit.	<p>draagt het ook nog bij aan een natuurlijke bestrijding van ziekten en plagen en aan de biodiversiteit.</p> <p>Door een (extra) akkerrand van 3 meter op een akkerbouwperceel van (gemiddeld) vijf ha neemt het areaal grond waarop gewassen kunnen worden geteeld, met ruim 5% af. Op een totaal van ruim 500.000 ha akkerbouw in Nederland (figuur 4) betekent dat 25.000 ha. Zónder afwaardering van de waarde van deze gronden (dus agrarisch natuurbeheer) bedragen de kosten voor aanleg en beheer van deze akkerranden ca €2.000,- per ha.</p>	beheervergoeding €2.000,- per ha
11) Maatregelen voor dierenwelzijn.	<p>Steeds meer bedrijven hebben geïnvesteerd in een duurzame stal waarmee zij voldoen aan bovenwettelijke eisen ten aanzien van dierenwelzijn. In veel gevallen hebben zij voor de bouw van die stal overheidssubsidie ontvangen. De normen ten aanzien van dierenwelzijn waar bedrijven aan moeten voldoen willen zij in aanmerking komen voor subsidie, worden jaarlijks verhoogd. Een duurzame, welzijnsvriendelijke stal uit 2015 voldoet derhalve niet aan de eisen die in 2019 worden gesteld. In veel gevallen kan met relatief eenvoudige maatregelen het niveau ten behoeve van dierenwelzijn worden geactualiseerd. Deze financiële waardering beoogt het up-to-date houden van duurzame stallen ten aanzien van het niveau van dierenwelzijn.</p> <p>Uit “Monitoring integraal duurzame stallen” blijkt dat er op 1 januari 2018 ruim 11.000 ‘integraal’ duurzame stallen waren in Nederland. Als jaarlijks 10% van de bedrijven, besluit om te investeren in deze stallen zodat de stal weer up-to-date is voor dierenwelzijn, dan zouden 1.100 bedrijven een vergoeding krijgen. Als ook bedrijven met (nog) niet-duurzame stallen worden gestimuleerd om het bedrijf up-to-date te maken, kunnen aanvullend mogelijk enkele honderden bedrijven deelnemen. Een vergoeding van €5.000,- per stal is een serieuze prikkel om een investering te overwegen cq te stimuleren. Voorstel TAPP Coalitie: minimaal 2 sterren Beter Leven Keurmerk eisen voor stallen of gelijkwaardig systeem.</p>	<p>7,5 miljoen euro</p> <p>1.500 duurzame stallen €5.000,- per stal</p>
12) Deelname aan duurzaamheidscertificaten.	<p>Steeds meer agrarische bedrijven voldoen aan een keurmerk dat aantoonst dat zij bovenwettelijke prestaties of kwaliteiten realiseren. Zij (of hun afnemers) proberen in de markt een vergoeding te realiseren voor de waarde van de keurmerken. Helaas lukt dat niet altijd, waardoor de meerprijs die veehouders ontvangen lager is dan de kosten die zij hebben moeten maken. Deze regeling zorgt ervoor dat de veehouder een vergoeding ontvangt in de orde grootte van de controlekosten van de verschillende certificaten. Deze controlekosten zijn verschillend voor de uiteenlopende keurmerken. Daarbij is het denkbaar dat de hoogte van de financiële tegemoetkoming wordt gerelateerd aan de hoogte van de duurzaamheidseisen zoals die voortkomen uit de verschillende keurmerken.</p> <p>Nederland telt nog ruim 50.000 primaire agrarische bedrijven. Naar verwachting zal niet meer dan 20% van deze bedrijven voldoen aan een keurmerk dat wezenlijk bijdraagt aan duurzaamheid. Voor deze bedrijven is een vergoeding van €1.000,- gemiddeld, een passende vergoeding als tegemoetkoming in de controlekosten van de verschillende keurmerken.</p>	<p>10 miljoen euro</p> <p>10.000 grondgebonden bedrijven €1.000,- per bedrijf</p>

Hieronder worden in tabel 12 maatregelen toegelicht die zijn ingebracht door de TAPP Coalitie (nummers 13-29). De dierenwelzijns maatregelen zijn grotendeels ingebracht door de Dierencoalitie.

Tabel 12: voorstellen TAPP Coalitie voor vergoedingen geleverde maatschappelijke diensten door de landbouwsector (klimaat, milieu, natuur, dierenwelzijn).

13. Beter Leven Keurmerk varkenshouderij	Voor het overstappen naar (of het overgestapt zijn op) 2 en 3 sterren van Beter Leven in de Varkenshouderij (en na akkoord slachterij vanwege marktafzetmogelijkheden) komt er een jaarlijkse betaling voor geleverde maatschappelijke diensten door de varkenshouderij. Vanwege ruimere welzijnsnormen, passen er in een stal minder varkens en de markt vergoedt de kosten onvoldoende, zeker bij exportmarkten. Elke varkenshouder die overstapt op 2 of 3 sterren (minstens 1 niveau hoger), of een gelijkwaardig systeem, ontvangt hiervoor jaarlijks een compensatie voor gederfd inkomen van 10 euro per vleesvarken of per zeug als aanvulling op de vergoeding uit de markt (max 20 miljoen euro per jaar beschikbaar voor varkenshouders). Bedragen die in een bepaald jaar niet besteed worden, mogen in het jaar daarna worden gebruikt voor promotie en vergroting van de vraag naar 2 of 3 sterren Beter Leven varkensvlees.	20 miljoen euro
14. Beter Leven Keurmerk Pluimveehouderij	Op vergelijkbare wijze krijgen pluimveehouders max 20 miljoen euro per jaar voor overstappen naar of het produceren met 2 en 3 sterren Beter Leven of gelijkwaardige systemen (bijv. het Kipster systeem). Bij overstappen is een akkoord nodig van de afnemer omdat er een afzetmarkt is. Er komt een vergoeding als compensatie voor gederfde inkomsten (1 eurocent per ei en 10 cent per vleeskip; en omdat de markt niet alle meerkosten vergoed. Bedragen die in een bepaald jaar niet besteed worden, mogen in het jaar daarna worden gebruikt voor promotie en vergroting van de vraag naar 2 of 3 sterren Beter Leven vlees of eieren.	20 miljoen euro
15. Beter Leven Keurmerk melkveehouderij	Op vergelijkbare wijze krijgen melkveehouders max 20 miljoen euro per jaar voor overstappen naar of het produceren met 2 sterren Beter Leven of gelijkwaardige systemen (bijv. topniveau 'On the way to planet proof voor melk' ¹⁴). Dit als compensatie voor gederfde inkomsten als minder dieren gehouden kunnen worden of er dankzij het keurmerk er extra beperkingen komen in de bedrijfsvoering die tot inkomstendaling leiden en omdat de markt niet alle meerkosten vergoed. Betaling: 2 eurocent per liter melk bij 2 sterren. Voorwaarde bij omschakeling is dat het zuivelbedrijf een afname garantie geeft van 3 jaar en afzetkansen ziet. Bedragen die in een bepaald jaar niet besteed worden, mogen in het jaar daarna worden gebruikt voor promotie en vergroting van de vraag naar Beter Leven zuivel.	20 miljoen euro
16. Maatregelen voor dierenwelzijn, weidegang en meer uitloop	Door reeds aanwezige koeien die nu 720 uur in de wei staan vaker zoals vroeger in de wei te laten, daalt de stikstofuitstoot met 1,2 tot 2,8 kiloton ammoniakemissie (bij resp. 1200 en 1500 uur weidegang volgens CLM) , Er komt daarom een extra beloning voor weidegang van koeien van 2500 euro per bedrijf waarbij koeien vaker weidegang krijgen dan het	60 miljoen euro 600 extra integraal duurzame diervriendelijke

¹⁴ <https://www.smk.nl/Public/Certificatie%20Melk.pdf>

	<p>minimum van 6 uur x 120 dagen per jaar. Als meer dan 1200 uur weidegang per jaar wordt gegeven is er 2500 euro per bedrijf beschikbaar en als meer dan 1500 uur weidegang per jaar wordt gegeven is 5000 euro per bedrijf beschikbaar (per jaar). In totaal is hiervoor 10 miljoen euro per jaar beschikbaar. Die 2,8 kiloton ammoniakreductie is een grotere stikstofreductie dan we zouden krijgen door een verlaging van de maximumsnelheid op autosnelwegen van 100 naar 80 km per uur (bron: Trouw, 25 sept 2019, CLM)..</p> <p>Ca. 14% van de veehouderij stallen zijn een integraal duurzame stal (wat betreft dierenwelzijn, diergezondheid en milieu, zoals ammoniak en fijn stof)¹⁵. Er komt een subsidie voor overschakeling op integrale duurzame stal met het hoogste niveau voor dierenwelzijn (zoals Beter Leven 2 of 3 sterren, of minimaal vergelijkbaar zoals Kipster stalsystemen; 600 stallen per jaar x max 25.000 euro = 15 miljoen euro per jaar. Als door overschakeling op deze integrale duurzame stal er per stal minder dieren passen binnen hetzelfde oppervlak (vanwege extra ruimte per dier), moet gebruik gemaakt worden van een aanvullende opkoopregeling om het surplus aan dierrechten tegen 120% van de dan geldende marktwaarde van de dierrechten op te kopen in combinatie met een 2 jaarlijkse omschakelvergoeding voor inkomensderving door een kleiner aantal dieren (50% van de netto gemiddelde waarde / opbrengst in de afgelopen 3 kalenderjaren van de dierrechten die opgekocht zijn) . Hiervoor is jaarlijks 25 miljoen euro beschikbaar (max 50.000 euro/bedrijf). Voor omschakeling van een melkveestal met jaarrond koeien op stal naar een systeem met weidegang (720 uur/jaar) is 5 miljoen euro per jaar beschikbaar (max. 50.000 euro per bedrijf, bijv. grondaankoop, stalmaatregelen, aanleg paden, tunnels onder wegen etc). Bijscholing, kennisoverdracht en capaciteitsopbouw van huidige veehouders die geïnteresseerd zijn in de omschakeling naar tuinbouw, agro-ecologie of andere niet-dierlijke landbouwmethoden, zoals vertical farming, plantaardige eiwitten en champignonsteelt: € 5 miljoen per jaar (max 50.000 euro per bedrijf).In totaal is 20 mln euro per jaar beschikbaar voor varkenshouderij, 15 mln voor pluimveehouderij en 25 mln voor melkveehouderij (incl. kalver- en vleesveehouderij en andere kleinere veehouderij sectoren zoals geiten en konijnen). .</p>	<p>stallen/jaar = € 15 miljoen</p> <p>Compensatie voor kleiner aantal dieren per stal en opkoop surplus dierrechten bij omschakeling naar integraal duurzame stal € 25 miljoen</p> <p>Melkvee meer weidegang € 10 miljoen</p> <p>€ 5 miljoen omschakeling intensieve veehouderij naar intensieve plantaardige teelt (bijv vertical farming)</p>
<p>17. Deelname aan duurzaamheidscertificaten (stimulering productie en afzet) biologische landbouw en 10 akkerbouw pilots zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen</p>	<p>Milieucentraal heeft als het om duurzaamheidscertificaten gaat het kaf van het koren gescheiden¹⁶. Op het gebied van de Nederlandse landbouw en voeding zijn er volgens Milieucentraal vijf relevante duurzaamheidscertificaten: EKO, Demeter, Europees keurmerk voor biologische landbouw, Beter Leven Keurmerk (2 en 3 sterren) en Milieukeur (wat nu heet: On the way to planet proof).</p> <p>In Nederland was het biologische landbouw areaal in 2018 ruim 58.000 hectare (3,3% landbouwareaal, veel minder dan in de meeste andere EU landen). Wel groeide het biologisch areaal met ca. 10% per jaar. Deelname aan het SKAL certificaat voor (omschakeling naar of voortzetting van) biologische landbouw productie wordt in Nederland momenteel niet gesubsidieerd, terwijl dit over het algemeen (met enkele uitzonderingen) een goede methode is om de landbouw te verduurzamen op thema's als milieu (fosfaat, stikstof, bestrijdingsmiddelen, klimaat), natuur (biodiversiteit) en dierenwelzijn. Dit blijkt uit een studie van de 3</p>	<p>15 miljoen euro</p> <p>Omschakelsubsidie gemiddeld 500 euro/ha x 6000 ha = €3 miljoen/jr</p> <p>Onderhoudssubsidie omgeschakeld biologische melkvee en akkerbouw areaal 100 euro/ha x 50.000 ha</p>

¹⁵ <https://www.agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2270&indicatorID=2049>

¹⁶ <https://www.milieucentraal.nl/nieuws/2016/onthoud-deze-11-topkeurmerken/>

	<p>Noordelijke provincies¹⁷. Elke toename in het biologische landbouwooppervlak zal positieve milieubijdragen opleveren werd in deze studie geconcludeerd: lagere milieukosten en verhoogde biodiversiteit. Alle biologische scenario's zijn in deze studie beter voor het milieu dan het basisscenario. Dit is zeer relevant voor het bereiken van milieudoelstellingen die zijn vastgesteld door de Europese Commissie (bijvoorbeeld Nitraatrichtlijn) en internationale verdragen (bijvoorbeeld LRTAP Convention voor schone lucht, UN en EU verdragen over biodiversiteit en UNFCCC voor klimaat). Daarom overwegen de drie Noordelijke provincies) grootschalige omschakelprogramma's voor biologische landbouw te steunen, maar zij hebben de steun van het Ministerie van LNV nodig. Bovendien is er geen level playing field omdat Nederlandse biologische boeren benadeeld worden ten opzichte van biologische boeren in Europa. Er bestonden in 2015 in 24 andere EU-lidstaten wel overheidssubsidies voor omschakeling naar biologische landbouw voor de eerste 2-3 jaar en voor voortzetting van biologische teelt na omschakeling en meestal ook een compensatie voor de kosten van certificering^{18 19}. In 2015 varieerden de betalingen voor omschakeling naar biologisch grasland in Europa bijv. van 85 tot 548 euro per hectare (200-275 euro per hectare in Duitsland en België) en voor voortzettingssubsidies van 43 tot 545 euro per hectare. Voor akkerbouw varieerden de omschakelsubsidies van 160 tot 800 euro/hectare en voor voortzetting van 90-600 euro per hectare. Voor glastuinbouw kunnen omschakelsubsidies zelfs oplopen tot 8000 euro per hectare. Nederland heeft vanaf 2005 geen subsidies meer voor biologische landbouw. Daarom worden ook voor Nederland omschakelen voortzettingssubsidies voor biologische landbouw voorgesteld. Alleen het stimuleren van de productie van biologische voedsel heeft een risico van overproductie als de vraag onvoldoende groeit. Daarom stimuleren in Europa veel landen, lagere overheden of waterleidingbedrijven (die biologische landbouw stimuleren als maatregelen voor schoner grondwater) ook de vraag naar biologische producten. Ook voor het vergroten van de afzet van biologische producten bestonden in Nederland subsidies, bijvoorbeeld de Task Force marktontwikkeling biologische landbouw in Nederland (bijna 4,5 miljoen euro per jaar in de periode 2001-2004²⁰). Voorgesteld wordt opnieuw zo'n Taskforce in te stellen, ditmaal met 5,5 miljoen euro per jaar vanwege de grotere afzetmarkt voor biologisch op dit moment. Zo kunnen door toename van de vraag naar biologische producten ook wachtlijsten weggewerkt worden voor boeren die willen omschakelen naar biologische landbouw (bijv. melkveehouders). Voor noodgevallen is een fonds nodig, als overproductie van biologisch voedsel (of voedsel met keurmerk van Beter Leven of Planet Proof) leidt tot scherpe dalingen voor prijzen voor boeren die werken met deze duurzaamheidscertificaten. Dan kan het aantal boeren binnen het certificaat tijdelijk verkleind worden tot de vraag weer aantrekt. Voor 10 pilots voor grote akkerbouw bedrijven (totaal max 2000 hectare) komt er een subsidie van 500 euro per hectare als geen kunstmest en bestrijdingsmiddelen worden gebruikt. Dit voor gedeerde inkomens door lagere gewasopbrengst en hulp bij afzet van de duurzaam</p>	<p>= €5 miljoen/jaar (hiervan kunnen ook certificeringskosten worden betaald door boeren voor EKO, Demeter of Europees keurmerk biologische landbouw). Versterking vraag/Taskforce Marktontwikkeling Biologische landbouw 2.0: €5 miljoen/jaar Fonds voor uitkopen bedrijven uit duurzaam certificaatschema bij overproductie max €0,5 miljoen/jaar indien nodig. 10 akkerbouwpilots zonder kunstmest en bestrijdingsmiddelen €1 miljoen/jaar</p>
--	---	--

¹⁷ https://www.provinciegroningen.nl/uploads/tx_bwibabs/b31f2ccc-7382-4122-8411-5a182433032a/b31f2ccc-7382-4122-8411-5a182433032a:9e88c2a0-9a89-4911-aadd-c8e8410e2b53/Bijlage%201-%20Rapport%20BIO-kansen.pdf

¹⁸ https://www.ifoam-eu.org/sites/default/files/ifoameu_study_organic_farming_cap_2014_2020_final.pdf

¹⁹ <http://edepot.wur.nl/145183>

²⁰ <http://edepot.wur.nl/118160>

	<p>geproduceerde producten. Landbouwsubsidie 1 miljoen. euro per jaar. Er is een wetenschappelijke begeleiding van de pilot.</p> <p>Voor de regeling deelname duurzaamheidscertificaten en stimulering biologische landbouw en voeding is jaarlijks totaal 15 miljoen euro beschikbaar, waarvan jaarlijks maximaal voor melkveehouderij 3,5 mln, akkerbouw en groenteteelt 9 mln en tuinbouw, bloemen en boomteelt 2,5 mln.</p>	
<p>18. Geleidelijk opkopen 10% dierrechten in 2021-2030 (zie voorstel CE-Delft rapport 'Duurzaamheidsbijdrage vlees')</p>	<p>Een oplossing voor het stikstofprobleem (PAS) kan zijn dat de veestapel met 10% afneemt in de jaren 2021-2030 (elk jaar 1% afname door middel van warme sanering). Hiertoe kan de overheid jaarlijks fosfaatrechten opkopen (melkveehouderij) en varkens- en pluimveerechten. Tien procent van de dierrechten wil zeggen 8.698.000 varkensrechten, 67.162.000 pluimveerechten en 84.900 fosfaatrechten (melkvee). Uitgaande van een warme sanering op basis van de huidige prijzen voor dierrechten, met een opslag van 20% daarvan voor flankerend beleid (bijv. opkopen stallen) is de opkooprijks per eenheid krimp 160 euro (per varkensrecht), 25 euro (per pluimveerecht) en 215 euro (per fosfaatrecht in de melkveehouderij). Dit leidt tot jaarlijkse kosten voor warme sanering in 2021 tot en met 2030 van resp. 10 miljoen euro (varkenshouderij), 12 miljoen euro (pluimveehouderij) en 128 miljoen euro (melkveehouderij). Totaal is dit 150 miljoen per jaar gedurende 10 jaar.</p>	<p>150 miljoen euro</p> <p>128 miljoen euro melkveehouderij</p> <p>12 miljoen euro pluimveehouderij</p> <p>10 miljoen euro varkenshouderij</p>
<p>19. Klimaatakkoord landbouw – vergoeding onrendabele top klimaatmaatregelen (zie voorstel CE-Delft rapport 'Duurzaamheidsbijdrage vlees')</p>	<p>Volgens LTO Nederland is de 1 miljard euro die het kabinet beschikbaar stelt voor uitvoering van het Klimaatakkoord in de landbouw niet genoeg, omdat veel maatregelen leiden tot een onrendabele top voor agrariërs. Volgens LTO komt er in 2020-2030 jaarlijks 350 miljoen euro tekort. Dit zou nader onderzocht moeten worden. Er zou ten minste 135 miljoen euro per jaar extra beschikbaar moeten komen voor o.a. veevoeder maatregelen, mestbewerking (vergisting, methaanoxidatie), teelttechniek bodemgebruik, nitrificatieremmers, precisielandbouw, selectie veestapel, verhoging organisch stofgehalte en precisiebemesting grasklaver.</p> <p>Dit bedrag van 135 miljoen euro staat nog los van andere klimaatmaatregelen die hierboven bij de CLM voorstellen voor maatregelen al genoemd zijn en ook onderdeel zijn van het Klimaatakkoord voor de landbouw, zoals maatregelen (stikstofbindende gewassen, vernatting veengrond). Het totale bedrag is dus hoger dan 135 miljoen euro voor klimaatmaatregelen. Hiervan is 70 mln euro bestemd voor de melkveehouderij, 20 mln euro varkenshouderij, 15 mln euro pluimveehouderij (o.a. voer, selectie veestapel, mest monovergisting/methaanoxidatie) en 30 mln euro voor de akkerbouw/groenteteelt (OS maatregelen bodem, precisielandbouw); indicatie bedrag per bedrijf max: 40.000 euro. De TAPP Coalitie stelt een nadere beperking aan een aantal maatregelen t.o.v. het CLM voorstel. Subsidies voor vergoedingen voor de onrendabele top van klimaatmaatregelen uit het Klimaatakkoord worden voor zover het technische maatregelen zijn voor de melkveehouderij met (volgens CLM onderzoek in opdracht van TAPP Coalitie) een negatief effect op de biodiversiteit en de natuurlijkheid (waaronder dierenwelzijn en diergezondheid) uitgesloten van subsidie. Er geldt een uitzondering voor een beperkt aantal bedrijven per jaar gemaximeerd op 5000 euro per bedrijf per jaar. Het gaat dan om mestbewerking (vergisting), nitrificatieremmers en verlengen levensduur/minder jongvee.</p>	<p>135 miljoen euro</p> <p>(max 50.000 euro/bedrijf)</p>
<p>20. Verhogen organisch stofgehalte (carbonfarming)</p>	<p>Veehouders en akkerbouwers die aantoonbaar hun organisch stofgehalte verhogen en koolstof extra en blijvend opslaan in de landbouwbodem (en voldoen aan subsidievoorwaarden zoals aantonen door bodemmonsters dat de gemiddelde koolstofvoorraad jaarlijks is verhoogd), krijgen net als</p>	<p>5-15 miljoen euro</p> <p>€300,- per ha</p>

	in Oostenrijk 300 euro per hectare subsidie. Dit is zowel voor het onderhouden van een aantoonbaar hoog organisch stofgehalte als voor het verder verhogen daarvan ²¹ . Bij 50.000 hectare per jaar is dat 15 miljoen euro, waarvan 10 miljoen voor melkveehouderij en 5 miljoen voor akkerbouw. Indien 5 mln euro beschikbaar is gaat het om 16.666 ha/jaar	
21. Rosé-kalveren van grondgebonden bedrijven	10 miljoen euro voor de eerste 3 jaar (daarna 3 miljoen euro per jaar) komt beschikbaar voor een eigen (slacht)lijn rosé kalveren van grondgebonden melkveebedrijven. Hiermee wordt import van kalveren tegengegaan (dus geen subsidie voor importkalveren). Ook bloedarmoede bij kalveren wordt zo tegengegaan (geen wit vlees). Voorwaarde is dat de kalveren voldoen aan de eisen van Beter Leven 2 sterren of gelijkwaardig systeem.	3-10 miljoen
22. Brandveilig maken nieuwe en bestaande stallen	Nederland bevat bijna 40.000 stallen met dieren uit diverse takken van de veehouderij. Om deze stallen brandveiliger te maken, moeten veehouders investeringen doen, zoals de installatie van sprinklers die ook dienst doen als vernevelaars voor bij warm weer in varkensstallen, sprinklers in technische ruimtes, compartimentering technische ruimte, installatie branddetectoren, vluchtwegen in alle compartimenten, dak/plafondisolatie, aanleg bluswatervoorzieningen en bliksemafleiders. Een bliksemafleider bijvoorbeeld kost een veehouder 7.500 euro. Er komt een fonds van 10 miljoen euro per jaar voor bekostiging van 5% van de kosten voor het brandveilig maken van stallen. Hiervan is 40% bestemd voor varkenshouders, 30% voor pluimveehouders en 30% melkvee en overig vee. Indicatie voor maximum bedrag per bedrijf: 20.000 euro.	5-10 miljoen euro
23. Diervriendelijke stalsystemen	Investeringen in stalsystemen die het natuurlijk gedrag van dieren faciliteren zoals omschakeling naar zogenaamde 'free farrowing-systeem' worden extra gesubsidieerd. 40.000 stallen x max 1.500 per jaar = 60 miljoen euro. Hiervoor kan gebruik gemaakt worden van de al reeds bestaande subsidiemaatregel Maatlat Duurzame Veehouderij. Voor management maatregelen zoals het omschakelen naar robuustere en langzaam groeiende rassen, aannemen extra personeel voor toedienen (medische) zorg, verstrekken natuurlijk voer is er 5 miljoen euro. Hiervan is 40% bestemd voor varkenshouders, 30% voor pluimveehouders en 30% melkvee en overig vee.	65 miljoen euro
24. Omschakeling betere slachtmethoden varkens/pluimvee	In Nederland zijn 209 erkende slachterijen. Slachterijen die overschakelen op betere slachtmethoden voor varkens of pluimvee komen in aanmerking voor een subsidie (% van de extra investering met maximum bedrag en maximum per jaar; totaal 10 miljoen euro/jaar beschikbaar) Subsidie kan gebruikt worden voor maatregelen voor publiek/privaat onderzoek naar alternatieven voor CO2-bedwelming bij varkens, de waterbadmethode en het levend ondersteboven aanhangen van pluimvee, toepassing van antislip matten, verminderen van lawaai door o.a. rubberen deurstoppen en geluidsfilters, dichte wanden bij de drijfgang en oplopende vloeren etc. Hiervan is 40% bestemd voor het slachten van varkens, 30% voor pluimvee en 30% melkvee en overig vee.	5-10 miljoen euro

²¹ <http://edepot.wur.nl/445393>

<p>25. SDEi subsidie, waaronder Carbon Credits bij aantoonbare verlaging vleesconsumptie per jaar</p>	<p>Consumenten, bedrijven en organisaties kunnen voor CO2 reductie al jaren een SDE subsidie aanvragen (o.a. energiebesparing en duurzame energie). Consumenten en bedrijven betalen deze subsidie uit de opbrengst van de energieheffingen. Er komt ook een SDEi subsidie voor personen, bedrijven en organisaties voor CO2-eq. reductie, veroorzaakt door een aantoonbare lagere vleesconsumptie, betaald uit de opbrengst van een heffing op vlees (analoog aan de SDE subsidie dus). De subsidie bedraagt 30 euro per vermeden ton CO2 equivalent dankzij een aantoonbare lagere vleesconsumptie²². De volgende mogelijkheden zijn toegestaan om dit aan te tonen op voorwaarde van een voorlichtingscomponent over Schijf van Vijf gezonde voeding met meer groenten en minder rood/bewerkt vlees:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Organisaties en bedrijven: scholen, universiteiten, overheden, ziekenhuizen, sportkantines, bedrijfsrestaurants voor bedrijven met meer dan 50 medewerkers, of hun cateraars. Als zij aantonen dat er in een kalenderjaar minder vlees is ingekocht of verkocht dan in het vorige kalenderjaar (minstens 2,5%) en meer plantaardige eiwitproducten, is er recht op SDEi. 2. Consumenten die kunnen aantonen dat zij tenminste 1 jaar (afgelopen kalenderjaar) een 100% vegetarisch of veganistisch eetpatroon hadden en een levensovertuiging uitdroegen hiervoor. Zij moeten dit als volgt aantonen: <ol style="list-style-type: none"> a. aantoonbaar jaarlidmaatschap van een organisatie die de doelstelling onderschrijft van een lagere vleesconsumptie en b. een ondertekende verklaring van twee personen: 1. de huisarts, 2. de leidinggevende (bij werkende) of leerkracht met wie het meest contact is (mits studerend aan een opleidingsinstelling). Alle personen verklaren op de hoogte en overtuigd te zijn van het 100% vegetarische/ veganistische eetpatroon van de persoon op basis van door de persoon getoonde bewijsstukken (alle kassabonnen van de afgelopen maand) en verklaren de waarheid te spreken. 3. Gemeenten, dorpen of wijkorganisaties die kunnen aantonen dat de vleesconsumptie in bepaalde goed afgebakende wijken of regio's is afgenomen, meetbaar via de afname van de vleesverkopen in de in deze wijken/regio's gelegen supermarkten. Supermarkten moeten verklaren dat de vleesconsumptie met minstens 2,5% is afgenomen t.o.v het voorgaande jaar. Als zij hieraan niet meewerken, mogen partijen de afgenomen vleesconsumptie ook aantonen via opiniepeilingen (minstens 10% populatie). <p>Voor de categorieën 1, 2 en 3 is resp. 6, 1 en 3 miljoen euro beschikbaar per jaar.</p>	<p>10 miljoen euro</p>
---	--	------------------------

²² Een SDEi subsidie van ca. 40 miljoen euro per jaar, de Stimuleringsregeling Duurzame Eiwitten, voor een aantoonbare lagere vlees- of kaasconsumptie kan jaarlijks 1 Mton CO2-reductie opleveren; bij 10 miljoen euro dus een kwart hiervan. De hoogte van de subsidie bedraagt 30 euro per ton vermeden CO2 equivalent voor organisaties en 90 euro per ton voor consumenten die aan kunnen tonen in een jaar minstens 2,5% minder of geen vlees en kaas te hebben ingekocht/verkocht dan het jaar ervoor. Voor organisaties betekent dit een subsidie van 58,2 eurocent per kg minder aangekocht rund- of kalfsvlees, 21 eurocent per kg minder gekocht varkensvlees en 20,4 eurocent per kg minder gekocht kippevlees. Dit komt overeen met een subsidie die vergelijkbaar is met van ca. 3% van de aankooprijks van (het niet gekochte) vlees.

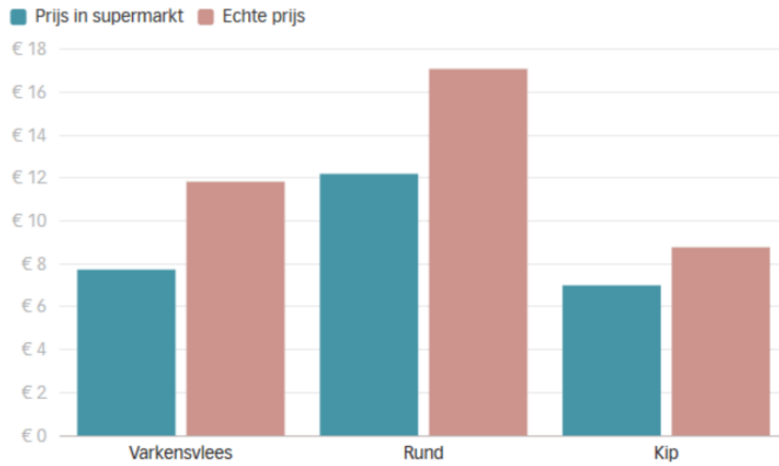
26 Promotie plantaardige eiwitten en gezonde voeding	Media- en voorlichtingscampagne betaald door de overheid (voor o.a Voedingscentrum en ngo's) om bij te dragen aan de doelstelling uit het Klimaatakkoord landbouw voor 2030 (onderdeel consumptie meer plantaardige eiwitten en lagere consumptie eiwitten). Hiervoor wordt 6 miljoen euro per jaar ingezet (waarvoor 2,5 miljoen euro voor ngo's). Daarnaast komt er een budget van 2,5 miljoen euro voor het verspreiden van bonnen voor gratis kooklessen (gezond en plantaardig) en voor dieet adviezen voor speciale doelgroepen die relatief veel vlees en weinig plantaardige eiwitten eten, maar ook voor alle middelbare scholen (16-18 jaar) en studenten van lager beroepsonderwijs. Er komt ook extra subsidie voor organisaties zoals Green Protein Alliance (GPA) en GFH: 2,5 miljoen euro per jaar. Dit mag ingezet worden voor waardebonnen voor aankoop van plantaardige eiwitproducten voor specifieke doelgroepen die dit te weinig eten.	11 miljoen euro
27. Green Climate Fund, bosbescherming	Er komt een bijdrage van 25 miljoen euro per jaar voor het Green Climate Fund (mitigatie en adaptatie ontwikkelingslanden) en 25 miljoen euro voor bescherming van tropische bossen en herbebossing (na kappen van bossen). Budget dat niet besteed wordt van de maatregelen 1 t/m 28 wordt gebruikt voor dit pakket Green Climate Fund en herbebossing.	50 miljoen
28. Verbetering en vermindering veetransporten in het kader van uitstoot/dierenwelzijn	Deze maatregel komt overeen met de ambitie van het kabinet om de duur van veetransporten te verminderen en te verbeteren. In 2017 werden er 37,2 miljoen kippen, 3,4 miljoen varkens en 183 duizend runderen vanuit Nederland geëxporteerd. Maatregelen zoals het op locatie slachten als alternatief voor transport, diervriendelijke inrichting van veewagens, toegang tot drinkvoorzieningen voor elk dier, klimaat geconditioneerde veewagens met voldoende ventilatie, goede vloeren voor een betere grip, bijscholing in het vangen en laden van dieren, installeren van toegangsdeuren en inspectieluiken en het verminderen van lawaai en trillingen dragen bij aan een beter welzijn. De meerprijs van geconditioneerde veewagens ten opzichte van conventionele veewagens kan oplopen tot 70%. Door middel van een subsidieregeling wordt voorzien in 10% van de investeringskosten. Van het totale bedrag per jaar is 1,5 miljoen euro beschikbaar voor varkens, 1,5 miljoen euro voor pluimvee en 2 mln euro voor runderen en overig vee.	5 miljoen
29. Voedselbossen stimuleren	Voor het aanplanten van hagen en bomenrijen voor voedselbossen met eetbare soorten, komt er een subsidie van 2021 tot 2030, voor minimaal 100 hectare per jaar (in jaar 1 is dit 50 hectare), zodat er na 10 jaar 1000 hectare voedselbos bij is gekomen. De biodiversiteit en koolstofvoorraad in de voedselbossen (incl. bodem) die in de periode 2020-2025 zijn aangeplant zijn in 2030 significant toegenomen.	1 miljoen
Totaal		485 miljoen

9. Bijlage 2: Infographics

De vleesprijs in de supermarkt versus de 'echte' prijs van vlees

uitgedrukt in euro per kg vleesgewicht

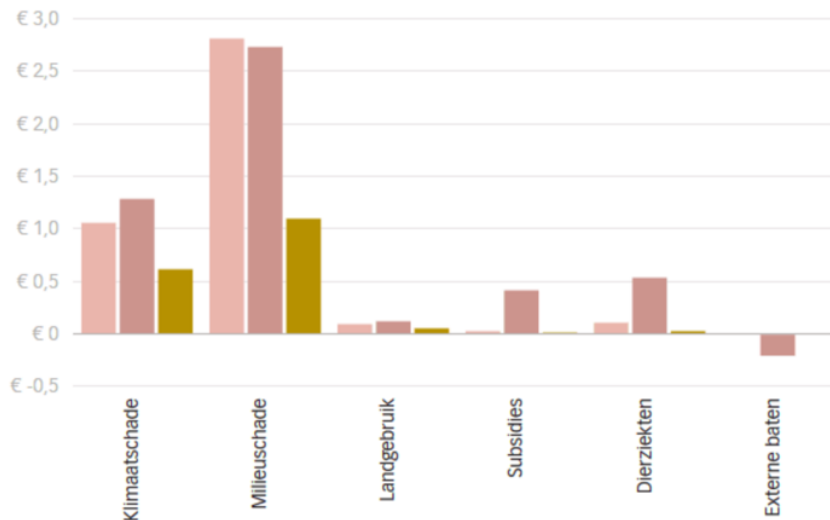

Bron data: [CE Delft](#)

Schadekosten die 'echte' prijs van vlees bepalen

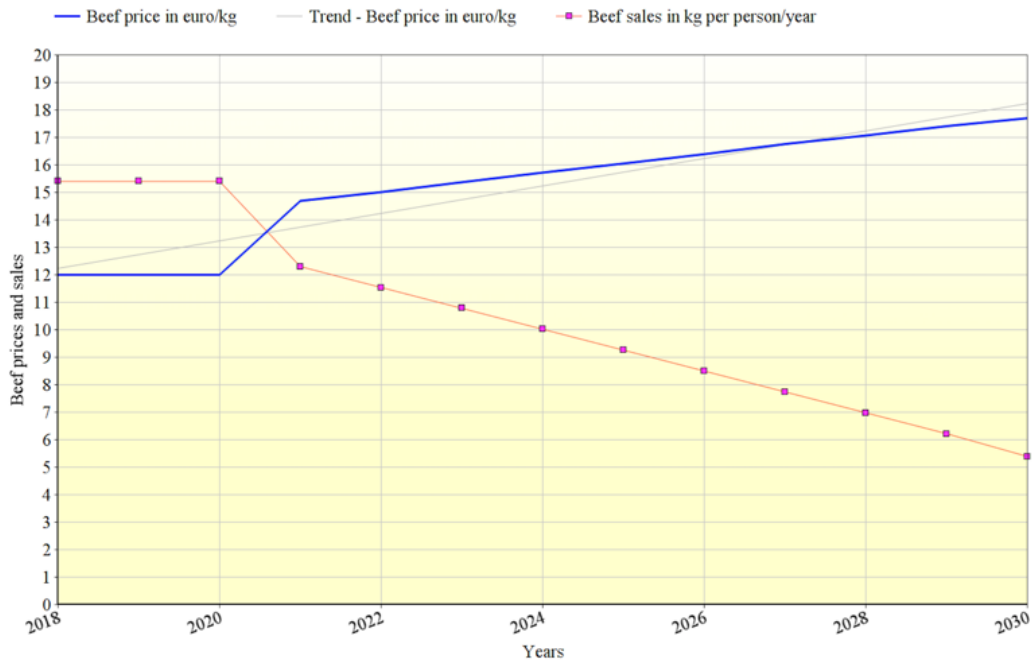
Legend: Varkensvlees (light red), Rund (dark red), Kip (yellow)

Uitgedrukt in euro's per kg vleesgewicht

Bron data: [CE Delft](#)

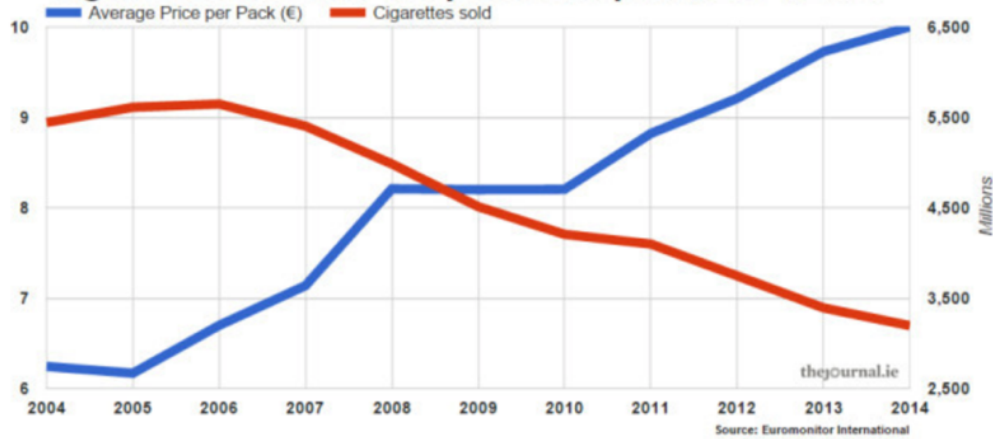
Beef prices and sales Netherlands (2015-2030), effect ecotax on meat starting 2021

Source: CE Delft, The Netherlands

De figuur boven laat zien dat over een periode van 10 jaar, net als bij invoering van een accijs op sigaretten (zie figuur onder), een vleesaccijs zoals berekend door CE Delft de consumptie verlaagt.

Cigarette sales and the price of a pack, 2004-2014

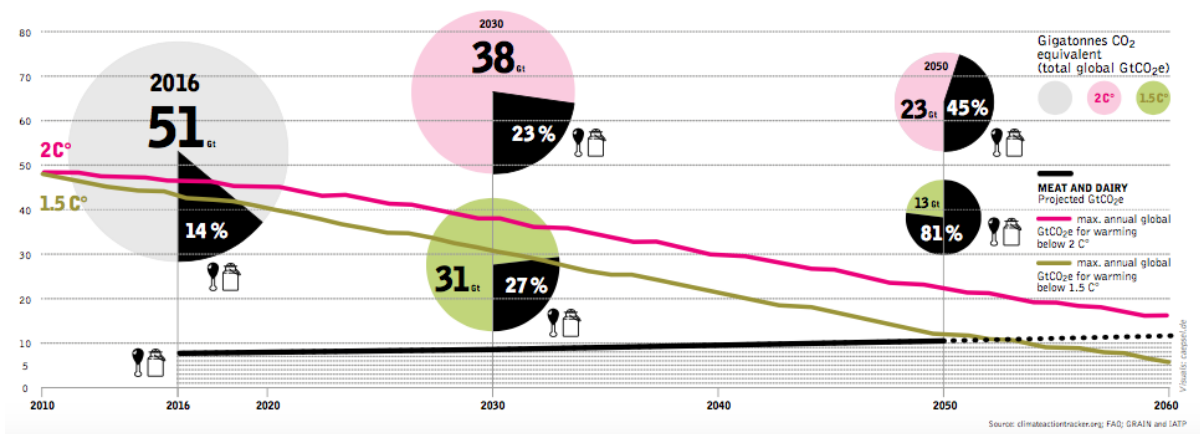

Source: Euromonitor International

De vleesconsumptie zal volgens verkenningen in 2050 met 75% groeien, zuivel met 65% en granen met 40%. Twee studies berekenden dat zonder scherpe daling van deze trend, landbouwemissies het hele carbon budget van de wereld opgebruiken in 2050, met veehouderij als belangrijkste oorzaak. Dat betekent dat alle andere sectoren, zoals energie, transport en industrie, niets meer mogen uitstoten, om te kunnen voldoen aan het Parijs Klimaatakkoord, wat niet haalbaar is. Nederland kan als toonaangevend landbouwland het eerste land ter wereld zijn dat een eerlijke vleesprijs invoert t.b.v. duurzame landbouw.

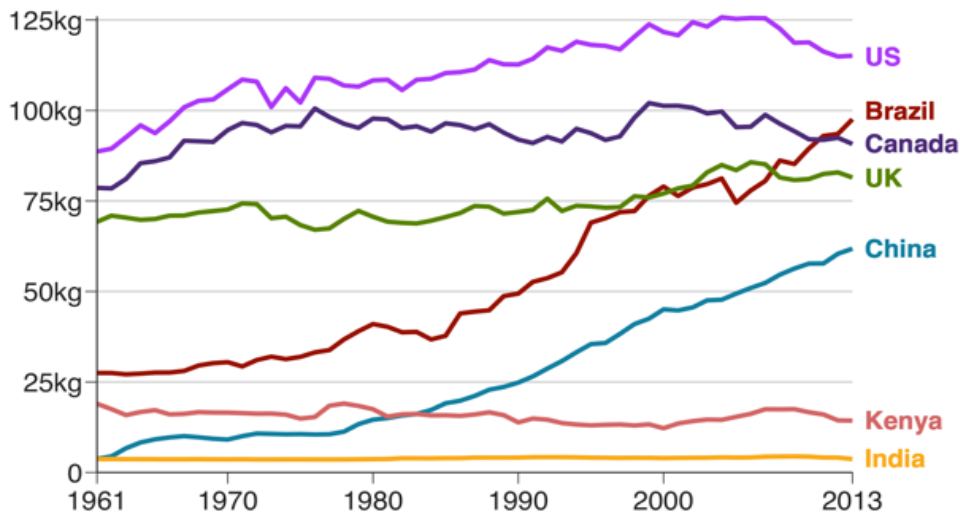
BUSINESS AS USUAL (BAU) GROWTH OF MEAT AND DAIRY PRODUCTION MAKES THE PARIS AGREEMENT IMPOSSIBLE AND CLIMATE CATASTROPHE INEVITABLE

ESTIMATED GHG EMISSIONS SCENARIOS FOR 2 C° AND 1.5 C° COMPARED TO THE BAU GROWTH OF MEAT AND DAIRY EMISSIONS

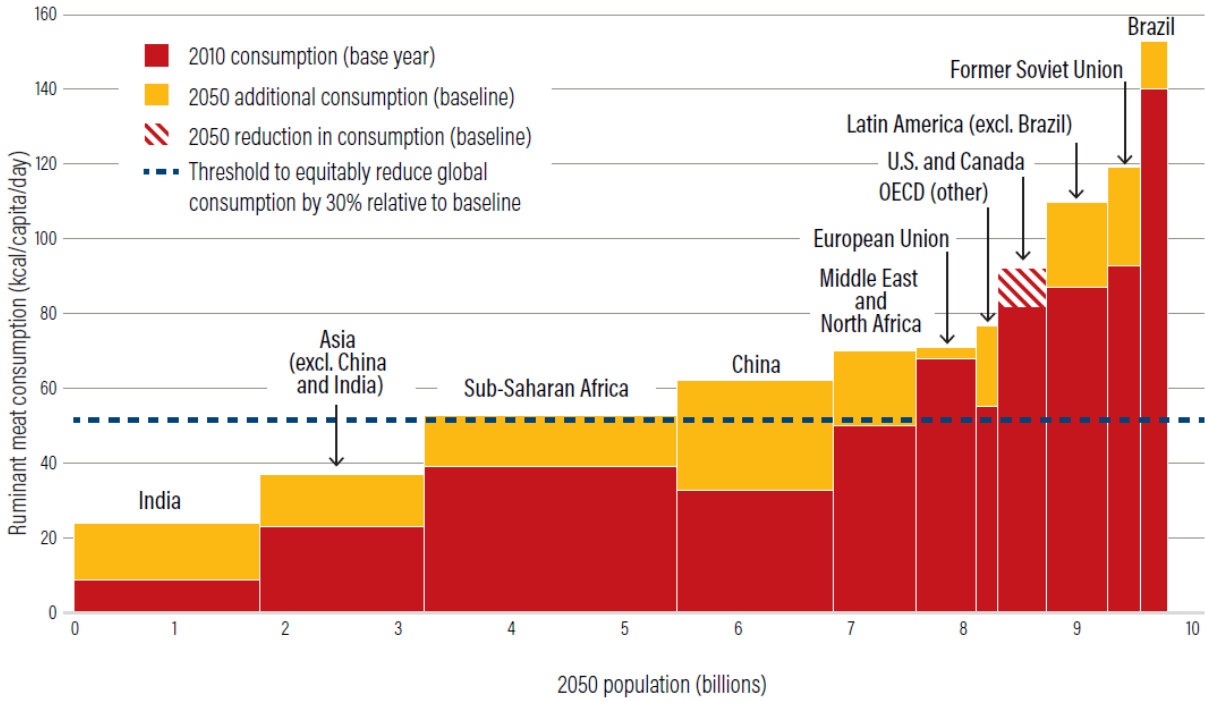
Meat consumption by selected country

Average annual consumption per person

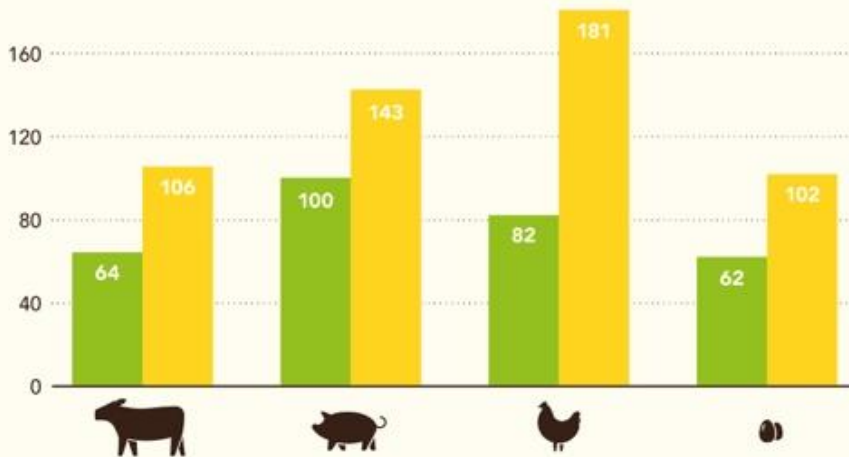
Source: UN Food and Agriculture Organization / Our World in Data

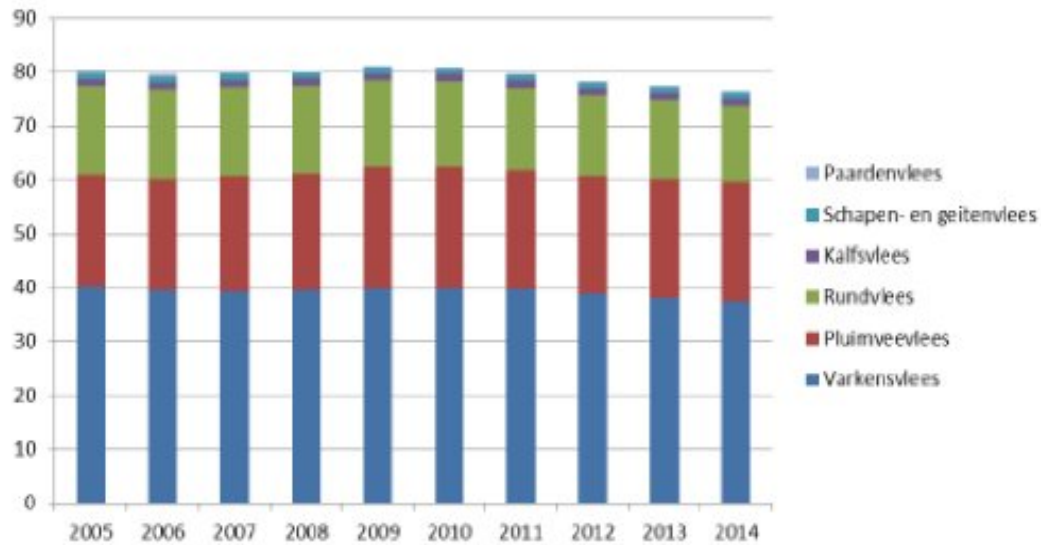

GLOBAL DEMAND FOR MEAT

2005 versus 2050 in million tonnes

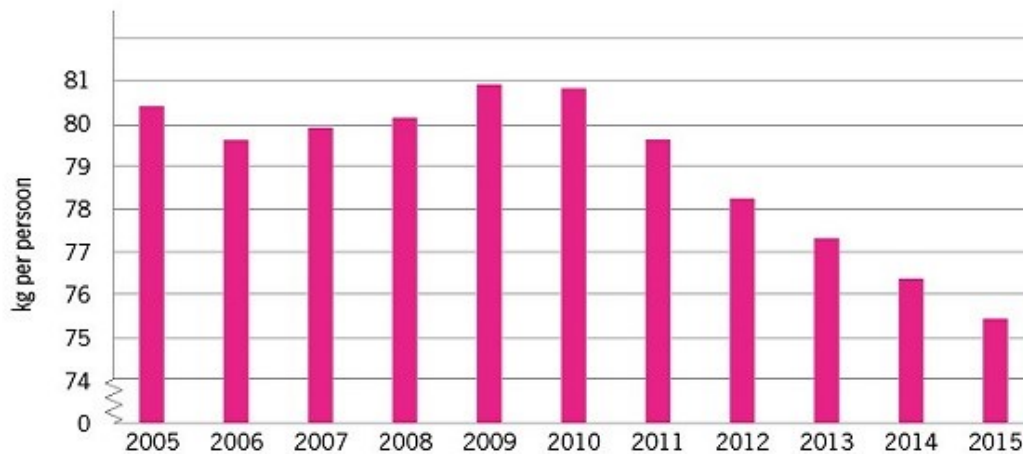

Figuur 1 Vleesverbruik a) per hoofd van de bevolking in Nederland, 2005-2014 (kg).

a) Op basis van karkasgewicht (gewicht met been).

Bron: CBS; berekening LEI.

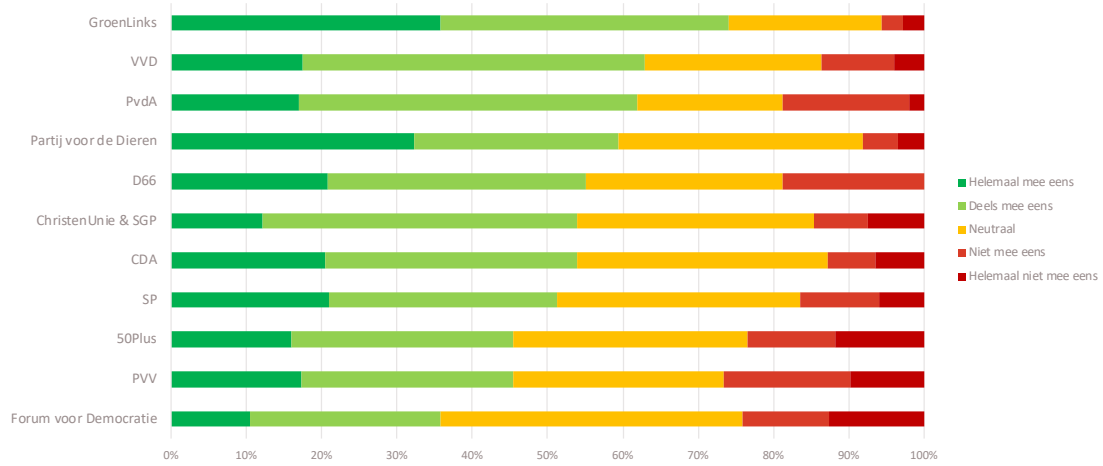
Vleesverbruik in Nederland

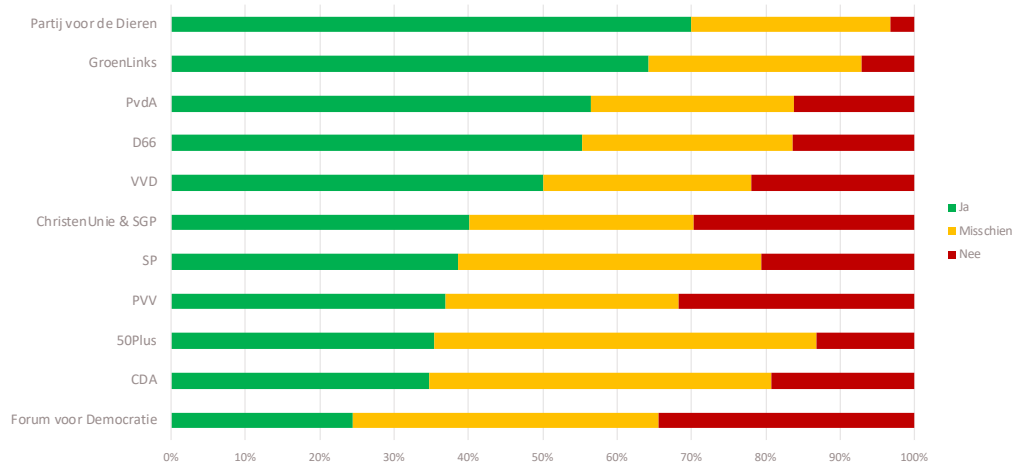
Vleesverbruik opgesplitst naar diersoort, 2015

'IK Steun Het complete pakket van maatregelen in het voorstel'

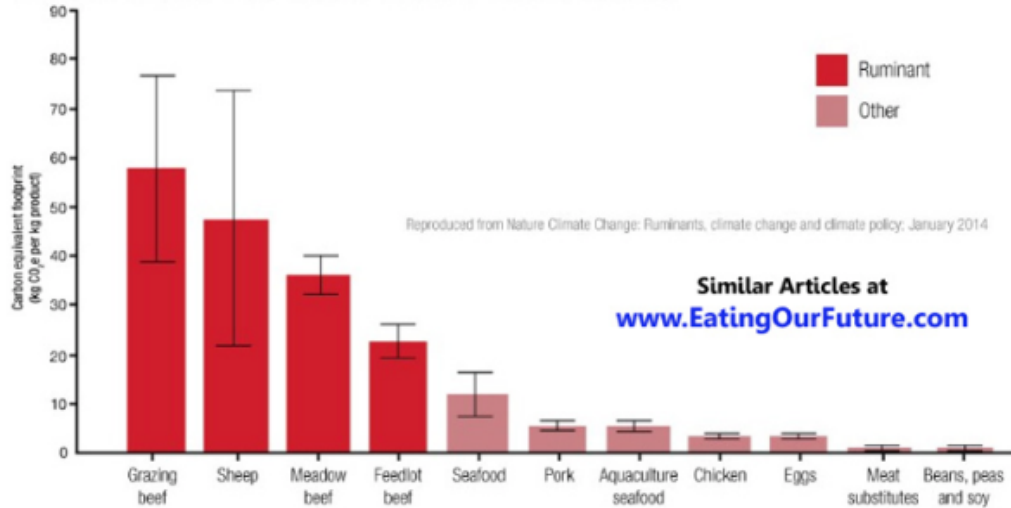

'ik ben bereid minder vlees te eten als ik daarvoor financieel beloond zou worden'

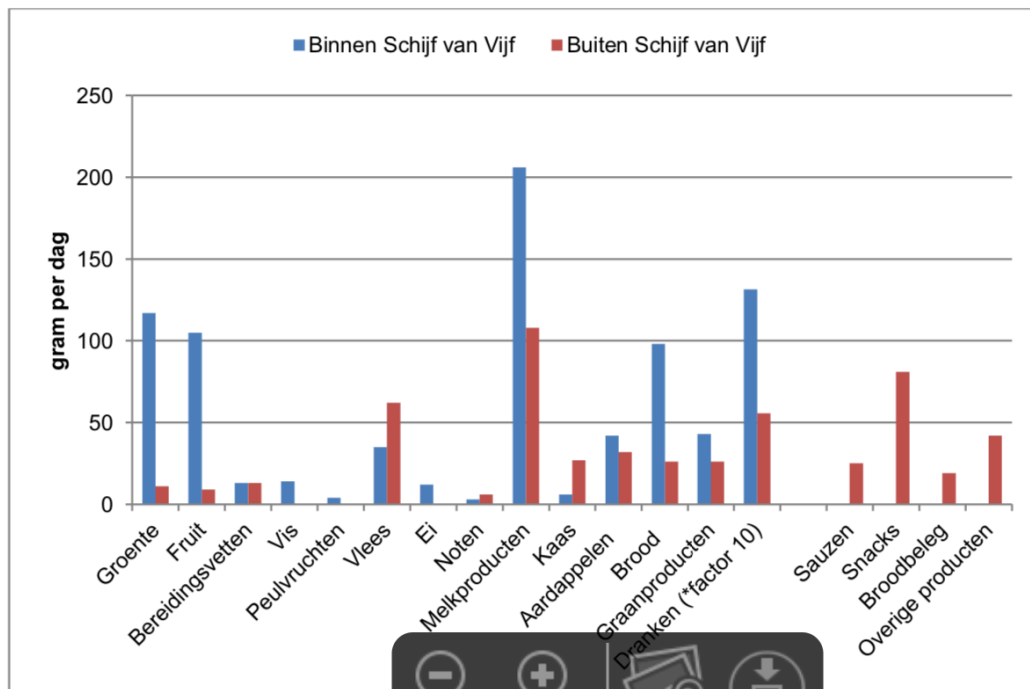
"The world is faced with the herculean task of trying to limit warming to 2 degrees C ... the point at which climate change is expected to get especially dangerous, leading to mega-droughts, mass extinctions & a sea-level rise that could wipe low-lying countries off the map..."

YOUR FOOD'S CARBON FOOTPRINT

"Globally, 14.5% of all greenhouse gas pollution can be attributed to livestock, according to the U.N. Food & Agriculture Organization... a huge chunk of the livestock industry's role - 65% - comes from raising beef & dairy cattle... About 70% of this planet's agricultural land is used for livestock production... In the Amazon, cattle production accounts for an estimated 50% to 80% of all deforestation... Beef is ... a hopelessly selfish, American indulgence; a middle finger to the planet... Would you stop eating beef to save the planet?..."

For source article Google: "CNN Climate Change Why Beef is the new SUV 2015-09-29"

Figuur 3.19 Nederlandse consumptie van productgroepen binnen en buiten' de Schijf van Vijf (VCP 2012-2014, 1-79 jaar, n=2237).

SAMEN OP WEG NAAR EEN EERLIJKE VLEESPRIJS